

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

Vojtěch Kněží

Současná mužská spiritualita
v pojetí Richarda Rohra

Vedoucí práce: Dr. Jan Lachman
Teologie křesťanských tradic
2006

Poděkování

Autor by rád touto formou poděkoval dr. Janu Lachmanovi za vedení této práce, všem učitelům, spolužákům a příznivcům Institutu ekumenických studií v Praze za léta studií na této mimořádné škole, všem mužům pracující na duchovní obnově a v neposlední řadě svoji ženě Slávce za její podporu.

Prohlášení o samostatném zpracování

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Současná mužská spiritualita napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Praze dne 17. dubna 2006

Vojtěch Kněžů

Obsah

ANOTACE.....	6
ÚVOD	7
1. PŘEDSTAVENÍ MUŽSKÉ SPIRITUALITY.....	9
1.1. ŽENSTVÍ A MUŽSTVÍ.....	9
1.2. MUŽ VE SPOLEČNOSTI.....	10
1.3. MUŽ V RODINĚ.....	11
2. PŘEHLED SPIRITUALITY V TRADICI.....	12
2.1. VÝZNAM TRADICE PRO MUŽSKOU SPIRITUALITU	12
2.2. PRVNÍ STALETÍ.....	13
2.3. POČÁTKY MNIŠTVÍ.....	15
2.4. SPIRITUALITA POZDŇÍHO STŘEDOVĚKU	16
2.5. BEKYNĚ A BEGHARDI.....	17
2.6. IGNACIÁNSKÁ SPIRITUALITA.....	18
3. MUŽSKÁ INICIACE.....	19
3.1. LIMINALITA	19
3.2. LIMINOIDNÍ ZÁŽITKY	20
3.3. COMMUNITAS	21
3.4. POSELSTVÍ INICIACE	21
3.4.1. <i>Tíha života</i>	22
3.4.2. <i>Ztráta důležitosti</i>	23
3.4.3. <i>Ztráta sebestřednosti</i>	23
3.4.4. <i>Ztráta kontroly</i>	24
3.4.5. <i>Smrt</i>	24
3.5. INICIACE VE STARÉM ZÁKONĚ	25
3.6. KŘESŤANSKÁ INICIACE.....	26
4. MUŽSKÉ ARCHETYPY.....	28
4.1. BOŽSKÉ DÍTĚ	29
4.2. VÁLEČNÍK	29
4.3. MILOVNÍK.....	31
4.4. MUDRC	32
4.5. KRÁL	34
4.6. ARCHETYPY V POSTAVĚ JEŽÍŠE	35
4.6.1. <i>Ježíš bojovník</i>	35
4.6.2. <i>Ježíš milovník</i>	36
4.6.3. <i>Ježíš mudrc</i>	36

4.6.4.	<i>Ježíš král</i>	36
5.	ŽENSTVÍ A MUŽSTVÍ V BIBLI	38
5.1.	ŽENSKÉ A MUŽSKÉ OBRAZY BOHA.....	38
5.2.	BIBLICKÝ MUŽ A ŽENA.....	41
5.2.1.	<i>Starozákonní výpověď</i>	41
5.2.2.	<i>Novozákonní výpověď</i>	43
6.	OTCOVSTVÍ	45
6.1.	SOUČASNÁ KRIZE.....	45
6.2.	HLAD PO OTCI.....	46
6.3.	DUCHOVNÍ OTCOVSTVÍ.....	47
7.	SOUČASNÉ MUŽSKÉ DUCHOVNÍ Hnutí	49
7.1.	RICHARD ROHR	49
7.2.	MUŽSKÁ SPIRITUALITA VE SVĚTĚ	49
7.3.	MUŽSKÁ SPIRITUALITA U NÁS.....	50
8.	ZÁVĚR	52
	LITERATURA	53

Anotace

Znejistující změny ve světě, tlak spotřební společnosti, neúměrné vyzdvihování úspěchu a další faktory přivádí mnoho lidí v současné západní společnosti k pocitu ztráty smysluplnosti. Je to patrné mimo jiné i ze života mužů, kteří nejsou schopni přebírat odpovědnost za své činy, vychovávat děti či předávat své životní zkušenosti. Jejich pravé já je mnohdy přehlušeno snahou o moc, prestiž nebo majetek.

Tyto problémy se snaží uchopit soudobá mužská spiritualita. Cílem této práce je představit témata tohoto směru: potřebu rituálu, problematiku otcovství, vztah ženy a muže, nezbytnost kontemplace a s ní související sociální angažovanosti. Touto různorodostí je určen i přesah této práce do dalších teologických disciplin jako je biblická teologie, psychologie náboženství či religionistika. Při výběru témat a celkového náhledu na mužskou spiritualitu je vycházeno z pojetí amerického františkána Richarda Rohra, přední postavy současného hnutí mužské spirituální obnovy.

Abstract

Uncertainty of the world, pressure of the consuming society, inappropriate emphasis on success, and other factors lead many western people to the sense of meaninglessness. It is also evident from life of men who are not able to bear the responsibility for their deeds, bring up the children and share life experience. Their true self is often overwhelmed by pursuit of power, prestige or property.

Present male spirituality tries to grasp these problems. The aim of this work is to introduce the themes of this spiritual movement: the need for rituals, fatherhood, relationships of women and men, need for contemplation and related social action. The heterogeneity of the themes determines overlapping of this work with other theological disciplines such as biblical theology, psychology of religion and religious studies. The choice of the themes and the general point of view on the male spirituality stems from the concept of Richard Rohr, an American Franciscan, who is the leading personality of the recent male spiritual movement.

Úvod

Mnozí muži cítí, že po všech snahách o úspěch a materiální zabezpečení jsou sobě i svému okolí něco dlužní. Nechápují potřeby svých žen, nerozumí svým otcům a neví, co předat svým synům. Církev je neoslovuje a s obtížemi hledají svou víru. Tyto případy jsou v naší společnosti natolik časté, že lze hovořit o celkové krizi mužství.

V reakci na tento stav vzniká nemalý počet aktivit, které se snaží o mužskou spirituální obnovu. Přístupy jsou různé, od evangelizačních snah, přes sociální službu, psychoterapii ad. Celkově můžeme mluvit o mužském duchovním hnutí obnovy, jehož obsah získal označení „mužská spiritualita“. Předním autorem publikujícím na toto téma je americký františkán Richard Rohr. Pod vlivem jeho knih, kázání a duchovních cvičení vzniklo množství mužských křesťanských skupin, které se dále pokouší o rozvíjení zdravého mužství se všemi aspekty, které s tím souvisí.

Díky novosti moderní mužské spirituality je toto téma v odborné literatuře stále poměrně málo zpracované. Z toho důvodu vznikla i tato práce. Jejím záměrem je přehledovou formou seznámit s jednotlivými tématy tohoto spirituálního proudu včetně vazeb na Bibli, tradici, současnou teologii, psychologii náboženství i religionistiku.¹ Vzhledem k Rohrově významu bylo zvoleno právě jeho pojetí, které klade důraz na spojení teoretických i praktických stránek spirituality, adresuje otázky mužství a ženství, otcovství, přechodových rituálů, kontemplativního života spojeného se sociální akcí ad. Primárním zdrojem tohoto díla jsou právě jeho knihy, dalšími prameny jsou knihy z oblasti spirituální teologie a zmíněných souvisejících oborů.

Co do obsahu této práce, na počátku je mužská spiritualita představena a zasazena do širšího kontextu, včetně jejího zdůvodnění a nastínění obsažených témat (1.kap.). Následuje stručný historický přehled a vztah k tradici (2.kap.). Důležitá část práce je věnována mužské iniciaci, jejímu kulturnímu pozadí a současné nezbytnosti (3.kap.). Psychologické aspekty mužské duše jsou představeny v části věnované archetypům (4.kap.). Dále je pojednáno o mužství a ženství v Bibli (5.kap.), na nějž navazuje pasáž

¹ Naopak, není cílem práce analyzovat a porovnávat bezprostřední Rohrovy názory.

o otcovství (6.kap.). Práci uzavírá přehled současných mužských hnutí v zahraničí i v České republice (7.kap.).

Tato práce má jistě svá omezení. Spiritualita vychází z vnitřního postoje člověka, a tedy jakákoli řeč o spiritualitě se musí vyrovnávat se subjektivitou. I toto dílo obsahuje množství skrytých předpokladů daných kulturním a sociálním zasazením autora. Přestože práce nepřináší žádné objevy a je čerpáno jen z dostupné literatury, nabízené pohledy, srovnání a souvislosti obsahují určitou dávku subjektivity, aby výpověď byla vůbec možná. Jistá omezenost a relativita některých výroků povede doufejme k rozvinutí diskuze, která vyústí k plnějšímu zkoumání různých stránek spirituality orientované na muže.

1. Představení mužské spirituality

Mužská spiritualita (*male, masculine spirituality*) je nový pojem, který může vyvolávat otázky a rozpaky. Proč se zaměřovat na spiritualitu specificky mužskou, zvláště když křesťanská tradice byla po staletí, alespoň zvnějšku, formována hlavně muži? Je mužský pohled něčím, co náš duchovní život obohatí?

Přestože se dlouhou dobu hovořilo pouze o jednotné spiritualitě na jednom teologickém základu, v druhé polovině minulého století se rozvinuly různé modely duchovního života podle skupin, pramenů, důrazů, časového i zeměpisného zařazení.² Jejich kontext a reálné zkušenosti jsou různé, a tak můžeme mluvit ne o jedné, ale o mnoha spiritualitách, mezi něž může patřit i spiritualita mužská.³ V této kapitole se pokusíme mužskou spiritualitu představit a odůvodnit jak z teoretického, tak praktického hlediska.

1.1. Ženství a mužství

Ženy a muži se odlišují, naše ženství či mužství předurčuje naše způsoby myšlení, hodnocení, jednání a cítění, ať je již dáno fyziologickou a psychologickou charakteristikou nebo společenskými rolemi a stereotypy. Mužům jsou obvykle přisuzovány vlastnosti, které souvisí s vnějším světem, racionality a analytickým poznáváním. Ženy se naopak zpravidla lépe orientují ve vnitřním světě a ve větší míře disponují tvořivostí, intuicí a empirickým věděním.⁴ Západní společnost má ve svých stereotypech tendenci tlačit nás do rozvíjení právě jednoho druhu energie. Jestliže ovšem podporujeme v mužích jen racionalitu a orientaci na vnější svět, vytváříme falešnou mužnost, která není schopna empatie, služby nebo milosti. Zdůrazňování jen mužské, či ženské energie nevede k plnému lidství v lásce a Duchu. Pravá mužnost spočívá ve schopnosti pojmout i ženské stránky, které dotváří celistvost, do své osobnosti.⁵ Opačně to platí i pro ženy.

² Srov. FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. 6.vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 905.

³ Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Brno: CDK, 2003, s. 183.

⁴ Srov. ROHR, Richard, MARTOS, Joseph. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002, s. 103.

⁵ Srov. tamtéž, s. 32.

1.2. Muž ve společnosti

Současná západní společnost nese příhodné označení "systém bílého muže".⁶ Je převážně patriarchálně uspořádána a do velké míry postavena na úspěchu, moci a penězích. Mnozí muži (i některé ženy) žijí v iluzi, že na různých úrovních vládnou a vytváří správnou sociální realitu. Při tom přehlížejí množství skupin, které jsou globálně či lokálně vytlačeny na okraj společnosti. Jsou viníky a zároveň oběťmi tohoto systému. Jejich život je sám tlačen společností k ještě větším výkonům, které mají vést k větším úspěchům. Muži pak přichází o nejdůležitější věci: rodinu, spiritualitu, emoce, pocity, osobní růst ad. V Bibli čteme, že první budou poslední a poslední první (srov. Mk 10,31). V jistém smyslu tedy současní muži potřebují nemalou pomoc, aby překonali svou nesvobodu.⁷

Zejména díky feministickému hnutí dochází od šedesátých let ke společenskému posunu, který koriguje úlohu žen a mužů a ženám postupně zpřístupňuje oblasti, ve kterých byl dominantní muž. Tyto změny působí u mnoha mužů ztrátu orientace a pochybnost nad vlastní identitou. Kromě snah udržet autokratický patriarchalismus se naopak někteří muži snaží vyjít ženám vstříc neobyčejným rozvíjením ženských ctností a cíleným zapomináním na svou mužskou stránku. To sice vede k rozvoji schopnosti porozumění, vcítění se do problému toho druhého a dalších vlastností, ve kterých ženy obvykle vynikají, na druhou stranu tato snaha produkuje svým způsobem změkčilé muže, kteří mají problém činit rozhodnutí, nést za ně odpovědnost, obrátit se do světa a jednat.⁸ Tyto vlastnosti jsou ovšem potřebné, jak v rodině, tak ve společnosti.

Cílem tedy není ani diktátorský styl jednání ve světě, ani stažení se do svých domovů. Jsme vyzýváni k následování, které vyžaduje sociální i politické nasazení ve světě.⁹ Vedeni Duchem v kontemplaci jsme voláni pro akci.

⁶ Srov. ROHR, Richard; MARTHOS, Joseph. *Cesta divokého muže*. Brno: Cesta, 2002, s. 33.

⁷ Srov. tamtéž, s. 49.

⁸ Srov. tamtéž, s. 23.

⁹ Srov. ROHR, Richard. *Simplicity: The Freedom of Letting Go*. New York: The Crossroad publishing, 2004, s.143.

1.3. Muž v rodině

Neschopnost mladých mužů dospět, otců vychovávat své děti, dědů předávat svou životní moudrost ukazuje na spirituální krizi mužů i v rámci rodin. Jednou z podstatných změn v západní společnosti při přechodu do postmoderny je ztráta rituálů přechodu. Nejmarkantnější je to u iniciace do dospělosti - mladí muži nejsou žádným způsobem provedeni do světa dospělých a nejsou zasvěceni do umění, jak správně zacházet se svou mocí a silou. Tu pak buď zneužívají, nebo před ní utíkají. Živá mužská spiritualita potřebuje přechodové rituály, zejména iniciaci mladých mužů.¹⁰

Nepřítomnost otců, ať již způsobená rozpadem rodiny, přílišnou zaměstnaností, či prostým nezájmem, vede k duševním ranám chlapců a mladých mužů, kteří potřebují uznání a podporu od mužů starších.¹¹ Tradiční vazby mezi generacemi mužů včetně celistvého vedení zmizely. Společnost založená na rodině se proměnila do uspořádání prosazující individualismus. I zde je pole pro spiritualitu mužů, která může pomoci obnovit vztahy synů a otců.¹²

¹⁰ Iniciaci je dále věnovaná celá kapitola 3.

¹¹ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*. New York, The Crossroad publishing, 2004, s. 12.

¹² Otcovství je dále věnována celá kapitola 6.

2. Přehled spirituality v tradici

Následující část věnovaná křesťanské spirituální tradici si klade za cíl heslovitě zachytit postavy a události, které svým způsobem ovlivňují současné mužské duchovní hnutí. Vlivů v tradici je jistě mnohem více, ale je nad rámec této práce podat vyčerpávající historický přehled.¹³ Omezíme se tedy na stručný přehled spirituality prvních staletí, vznik monasticismu, středověké období mysticismu, žebravých řádů a laických hnutí, až po potridentskou ignaciánskou spiritualitu. Přehledu předchází zdůvodnění, které zmíněný výběr objasňuje.

2.1. Význam tradice pro mužskou spiritualitu

Mužská spiritualita by neměla stavět na zelené louce, ani vytvářet synkretismus různých duchovní směrů, ale snažit se čerpat především z křesťanské tradice duchovní zkušenosti. Zprávy prvotního křesťanství jsou důležité pro pochopení spirituálního nasazení prvních křesťanů, kdy vzpomínka na blízkost historického Ježíše byla ještě čerstvá, struktura církevních institucí nebyla ustálená a velkou roli hrála charismata jednotlivců. Ježíše následovalo množství mučedníků, jenž motivovali své okolí a dodnes mohou předávat poselství. Mužská spiritualita se snaží tento symbol přenášet i do života současných mužů, ve formě duchovních cvičení a obnovy mužských přechodových rituálů.¹⁴ Kromě toho přináší zprávy o prvotní církvi inspiraci v tématech jako je utváření společenství, zapojení laiků, sociální služba, rovnoprávnější postavení žen a mužů ad.

Následování Krista (lat. *sequela Christi*) v každodenní události je cílem a podstatou mnišského života. Mnišství je jedna forma následování, ovšem zdaleka ne jediná.¹⁵ Sám Kristus nebyl mnich, přesto ve svém životě (jak je představený v evangeliích) strávil jistý čas askezí na poušti (srov. Mk 1,13), žil ve společenství se svými přáteli (srov. Lk 8,1-3) i kontemploval v dialogu s Otcem (srov. např. Mk 14,32). Muži nežijící zasvěceným životem by ovšem požadavek *sequela Christi* měli reflektovat a tyto prvky vpouštět do svého

¹³ Pro přehled dějin křesťanské spirituality, viz např. LANE, George. *Christian Spirituality*. Chicago: Loyola Press, 2004.

¹⁴ Více o iniciaci a rituálech přechodu viz str.19.

¹⁵ Srov. FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Op.cit., s. 1151.

života. Proto je znalost mnišské tradice důležitá. Mužská spiritualita zdůrazňuje společně s akcí i kontemplaci, bez níž by veškerá aktivita neměla základ a snadno by vedla k oslavování sebe sama a ne Boha.¹⁶ S následováním Krista úzce souvisí i vedení - duchovní otcovství - jenž velkolepě utvořili právě řeholníci.¹⁷

Kontemplativní život dále hluboce rozvinuli středověcí mystici a otevřeli cestu k uvědomění si celku a nalezení Kristovy mysli. Kontempace umožňuje „vyčištění skel“, jasnější pohled beze strachu a s důvěrou v Božích plány.¹⁸ Nicméně, pro laické muže žijící ve společnosti může být kontempace obtížně slučitelná s běžným životem. Jak uvidíme dále, rozpor mezi aktivním a kontemplativním životem originálně přemostil Ignác z Loyoly díky své koncepci spočívající v kontemplativním nasměrování a následné konfrontaci s vnějším světem a službě v něm.¹⁹

Mužské duchovní hnutí je především laické. Spolupráce s církevními profesionály je plodná do té míry, pokud neomezuje spirituální potenciál. Schopnost otevřít spiritualitu laikům demonstrují mj. středověká laická hnutí bekyní a beghardů, pro něž byla existence na okraji církve možností se nezávisle duchovně rozvíjet. I s jejich historickou zkušeností je obohacující se v rámci mužské spirituality seznámit.

2.2. První staletí

Následování Krista a příslušnost k církvi nebyly v prvních stoletích bez rizika ztráty postavení, majetku nebo dokonce života. Z textů jako je Umučení sv. Štěpána, nebo Justinových soudních spisů (*Acta martyres*) se dozvídáme o mučednictví prvních křesťanů. Pronásledování a případná mučednická smrt byly chápány jako způsob následování a sjednocení s Kristem. Ve smrti mučedník oslavoval Krista, připojoval se k eucharistické oběti a stával se svědkem (řec. *martyr*) opravdové agapé. Rozvíjí se teologie křtu krví, kdy se vodou nepokřtěný mučedník stává křesťanem skrze svoji oběť. Teologicky se snažil uchopit mučednictví Ignác z Antiochie,

¹⁶ Srov. ROHR, Richard. *Všechno má své místo*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 72-73.

¹⁷ Duchovnímu otcovství je věnována podkapitola 6.3.

¹⁸ Srov. ROHR, Richard. *Všechno má své místo*. Op.cit., s. 63.

¹⁹ Srov. ROHR, Richard, MARTOS, Joseph. *Cesta divokého muže: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2002, s. 115.

k mučednictví vyzývali ve svých spisech např. Cyprián, Origenes či Tertullián.

S ústupem perzekuce a mučednictví hledali křesťané jinou cestu, jak následovat Krista. Přirozeně se vyvinula alternativa ve formě odmítání světa a odchodu z něj, na poušť či jiná odlehlá místa. Na konci třetího století již máme zprávy o svatých ženách a mužích žijících izolovaně v horním Egyptě, Sýrii a Palestině. Významnou postavou je svatý Antonín, o jehož životě se dozvídáme z Atanášovi biografie.²⁰ Řeholnictví vzniklo jako laické hnutí, v jistém smyslu v prorockém, antiklerikálním duchu.²¹ Pro zasvěcené askety se v Sýrii vžilo označení *ihidaya*, přeloženo do řečtiny jako *monachos*, znamenající „svobodný“, nebo „ten, kdo přijal osamocenosť“.²² O jejich izolovanosti se mluví také jako o útěku ze světa – *fuga mundi*. Svět byl odmítán jako negativní a proti jeho vlivům bylo nutné bojovat.

Křesťanství prvních století bylo (nejen) filozoficky v bezprostředním kontaktu s helénským světem. Prvotní křesťanští myslitelé se pokoušeli skloubit propracovanou řeckou filozofii o duši a hmotě s křesťanským učením a praxí. Toto úsilí se koncentrovalo na přelomu druhého a třetího století v egyptské Alexandrii, kde působil filozof Origenes (185-254). Ten kladl velký důraz na asketismus a mysticismus, v jeho středu stojí Kristus. Duchovní život naplněný odříkáním a kontemplací byl prostředkem k dosažení dokonalé kristovské lásky.

Na Origena navázal mystik Evagrius Ponticus (346-399) a definoval pravidla pro tzv. aktivní a kontemplativní život. Aktivním životem měl na mysli metodické vyhýbání se neřestem. Od něj pochází myšlenka „smrtelných hříchů“. Cílem zbavování se neřestí je *apatheia*. Po jejím dosažení nastupuje kontempace: systematické zbavování se obrazů, symbolů, představ, které mají vést k *anaestheia*, nevědomí. To přináší poznání a čistý kontakt s Bohem.²³ Cílem kontempace není láska a služba v Kristu, ale modlitba. Evagriova doktrína byla oficiálně odmítnuta na alexandrijském

²⁰ Srov. SUSO, Frank. *Dějiny křesťanského mnišství*. 1.vyd. Přel. Z.Lochofský. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003, s. 26.

²¹ Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Chicago: Loyola Press, 2004, s. 5.

²² Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spirituality a historie..* Op.cit., s. 112.

²³ Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Op.cit., s. 12.

koncilu r. 399, avšak jeho učení o kontemplaci mělo nezanedbatelný vliv na další vývoj křesťanské spirituality.

2.3. Počátky mnišství

Postupem času došlo ke sdružování řeholníků do společenství, vzniku pravidel pro soužití a duchovní růst. Nevyvíjelo se nijak přímočaře, můžeme vysledovat různost proudů laických, monastických či kanovníckých komunit a sám počátek cenobitského života nelze s jistotou určit.²⁴ Konstitutivní byli pro mnišství především sv. Pachomius, sv. Basil, sv. Augustin a následně pro západ sv. Benedikt z Nursie.

Sv. Pachomius (asi 290-346) zřejmě jako první formalizoval komunitní formu mnišského života, zvaný cenobitství (společný život, řecky *koinos bios*). Založil několik klášterů v Egyptě, pro které sepsal obsáhlou řeholi. Největší důraz kladl na poslušnost, zejména vůči představenému kláštera.²⁵

K určitému posunu cenobitství došlo v Malé Asii pod vedením sv. Basila (330-379). Mniši byli vedeni k rozvíjení spirituality ovlivněné zejména filozofickým dědictvím Origena. Rozvíjel kontemplativní život, na druhou stranu nepodporoval extrémní oddělenost od společnosti.²⁶

Augustin z Hippo (asi 354-430) byl všestranným teologem a na Západě je považován za velkého učitele církve. Z pohledu spirituality rozvinul učení o kontemplativním a aktivním životě, kde aktivita slouží k pěstování ctností, kontempace k rozvahám o pravdě.²⁷ Augustin vytvářel mnišské komunity inspirován apoštolským společenstvím, jak jej popisuje úryvek ve Sk 4,32-35. Své pastorační a teologické zkušenosti shrnul do textů, ze kterých vznikla řehole, která ovlivnila množství řeholních řádů.²⁸

²⁴ Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie..* Op.cit., s. 111.

²⁵ Srov. AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici.* Praha: Karolinum, 2000, s.46

²⁶ Srov. tamtéž, s. 48.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 67.

²⁸ Kolem Augustinovi řehole neustále panují dohady ohledně jejího obsahu, hovoří se i o tzv. první a druhé řeholi (srov. SUSO, Frank. *Dějiny křesťanského mnišství.* 1. vyd. Přel. Z. Lochovský. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003, s.44).

Benedikt (asi 480 – 550) byl opatem v italském Monte Cassinu. O jeho životě se dozvídáme pouze z životopisu sepsaného papežem Řehořem Velikým někdy v letech 593-594.²⁹ Ten představuje Benedikta jako lidového světce a tvůrce zázraků. O jeho řeholi, která po určitý čas ovládla celé západní mnišství, má pouze jedinou zmínku. Text řehole se dochoval v nesčetných opisech a předkládá podrobný a úplný návod pro chod mnišské komunity. Benedikt kladl velký důraz na liturgii, zejména na denní modlitbu církve, a meditativní čtení Písma – *lectio divina*. Z literárních pramenů, které předcházely Benediktově řeholi, lze usuzovat, že Benedikt nebyl „osamoceným géniem“, ale že jeho učení čerpá z asketického učení inspirovaného Egyptem, který byl v tehdejší Itálii běžný.³⁰ Benedikt jej dokázal vytríbenou formou zachytit a vytvořit řeholi, která byla obecně akceptovatelná po celém Západě.

2.4. Spiritualita pozdního středověku

Po rozkvětu benediktinské tradice, období clunyjské klášterní reformy a následném rozvoji klášterů došlo na konci 13.století k vyčerpání organizované formy řeholního života.³¹ Lidé projevovali nespokojenost s institucionální církví, na druhou stranu sílila duchovní touha po tichu, rozjímání a prostotě. Objevily se významné individuality, které stály mimo stávající struktury, jak mystici, tak reformátoři. Oficiální snahy o reformy se zdály být neúspěšné.

Začaly vznikat jak žebravé řády volající po radikální chudobě jako františkáni, dominikáni či klarisky, tak alternativní hnutí oddělená od církevních institucí jako např. valdenští, humiliáti či kataři. Vznikl fenomén žebrajících mnichů, kteří se odloučili od ryze monastické spirituality.³²

²⁹ Srov. LAWRENCE, Hugh. *Dějiny středověkého mnišství*. 1. vyd. Přel. P. Pšejja a J. Vomlela. Brno: CDK, 2001, s. 23.

³⁰ Srov. LAWRENCE, Hugh. *Dějiny středověkého mnišství*. Op.cit., s. 28.

³¹ Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Op.cit., s. 134.

³² Nutno podotknout, že takovou možnost měli jen muži. Ženy byly nuceny se organizovat (jako např. klarisky) a neměly šanci žít radikální chudobu mimo klášter (srov. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Op.cit., s. 134).

Kromě františkánské a dominikánské spirituality byl duchovní život do velké míry ovlivněn mysticismem. Po východním monasticismu třetího a čtvrtého století šlo o druhé období, kdy se tento proud značně rozšířil.³³ Mezi nejvýznačnější mystiky patřili v Porýní Mistr Eckhart, Johan Tauler, Jan van Ruysbroeck, v Anglii Juliána z Norwiche či neznámý autor knihy *Oblak nevědomí*, ve Španělsku o něco později Terezie z Avily a Jan od Kříže (16. st.). Jejich společným rysem jsou mystické zážitky sjednocení s Bohem skrze kontemplativní život.

2.5. Bekyně a beghardi

Ovlivnění jak proudem nových žebavých řádů, tak mysticismem, se mnozí laici začali realizovat v modlitebních společenstvích, sdruženích konajících milosrdenství, skupinách ctitelů Panny Marie a svatých apod.³⁴ Probouzely se snahy o laické vyučování a kázání, čtení Bible v národních jazycích. Nezřídka se objevovala kritika tradičních forem zasvěceného života.

Jedním z takových laických hnutí byly tzv. bekyně – ženy, které žily ve více či méně organizovaných společenstvích, jejímž základním rysem byla čistota a touha po dobrovolné chudobě.³⁵ Tato společenství vznikala především uprostřed měst a členkami se stávaly i zámožné dámy. Neměly žádnou potřebu podřizovat se místní církevní autoritě a žádnou společnou řeholi. Každá komunita měla svoji samostatnost a pořádek, přestože později některé přijaly řeholi třetího františkánského řádu. Bekyně nebyly uzavřené, udržovaly kontakty se sympatizujícími řeholníky z řad cisterciáků, dominikánů či žebavých řádů.³⁶ Historické zprávy ze 14. století hovoří o skupinách bekyní v belgických, holandských a německých městech jako jsou Liege, Bruggy, Gent, Amsterdam nebo Kolín nad Rýnem.

Na podobném principu jako hnutí bekyní vznikla ve zhruba stejný čas i mužská obdoba, tzv. beghardi. Protože muži měli snazší přístup do řádů, k beghardskému hnutí se připojovali především ti, kteří byli nějakým způsobem stigmatizováni nebo patřili do nižších vrstev společnosti. V určitých městech, jako např. v Bruselu, šlo o vysloužilé řemeslníky.

³³ Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Op.cit., s. 32.

³⁴ Srov. FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Op.cit., s. 176.

³⁵ Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spirituality a historie..* Op.cit., s. 137.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 147.

Beghardství se jako hnutí udrželo po dvě století, v městech současné Belgie a Holandska.³⁷

Církevní hierarchie se mnohdy vůči laickým skupinám stavěla na odpor. Vadila jí zejména ztráta kontroly a vlivu nad laiky. Poukazovala také na více či méně heretické názory, které se v těchto skupinách objevovaly. Mnoho hnutí skončilo snahou církve začlenit je do hlavního proudu. Tím se otupil hrot kritičnosti, spontaneity a horlivosti a hnutí degradovala. Kombinací odsouzení a pohlcení zaniklo jak hnutí bekyní a beghardů, tak i např. humiliátů.

2.6. Ignaciánská spiritualita

V pozdním středověku se křesťanská spiritualita rozvíjela buď v duchu benediktinské tradice, pro kterou je typická denní modlitba církve a meditativní čtení Písma, nebo ve východním stylu, pro který je příznačná zejména kontemplace. Otevřenou otázkou tehdejší spirituality zůstávalo, jak ospravedlnit aktivní práci v tomto světě, jestliže sjednocení s Bohem je možné jen skrz určitý typ modlitby. Na to odpověděl v plné míře až Ignác z Loyoly, který propagoval tezi, že sjednocení s Bohem je možné hledat a nalézt ve světě mezi lidmi. Základním principem jeho spirituality je „hledání Boha ve všech věcech“. To byla po všech odmítavých postojích ke světu revoluční myšlenka v pojetí Boha a způsobu, jak se k němu přiblížit.³⁸ Ignác kladl velký důraz na poslušnost a správný smysl všech věcí. Modlitba slouží podle něj k odhalení Boží vůle, pak následuje služba Bohu v akci. Nebyl příznivcem každodenních dlouhých modliteb. Na druhou stranu vytvořil známá duchovní cvičení, která jsou plná kontemplací pomáhající v navazování kontaktu s Bohem a rozvíjení umění rozlišovat Boží vůli.

³⁷ Srov. *The Catholic Encyclopedia: Beguines & Beghards* [online]. 2003 [cit. 17.4.2006]. Dostupný z [www: <http://www.newadvent.org/cathen/02389c.htm>](http://www.newadvent.org/cathen/02389c.htm).

³⁸ Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Op.cit., s. 44.

3. Mužská iniciace

Každý z nás prochází životními etapami a je ve společnosti zařazován do tříd, která reprezentují určitá společenská postavení. Přestup z jedné etapy nebo třídy do druhé často býval (a v některých kulturách ještě je) spojen s určitým obřadem, který člověka vyjme z předchozího, nechá projít bezprizorním stavem a přijme do stavu nového. Takové rituály, které „provázejí každou změnu místa, stavu, společenského postavení a věku“³⁹, se nazývají rituály přechodovými. Jejich společným rysem, nezávislým na kultuře, jsou tři fáze: odloučení, pomezí a přijetí.⁴⁰

Mezi rituály přechodu, které souvisí s životními obdobími, patří obřady spojené s těhotenstvím a následným narozením dítěte, zasnuby a sňatek, pohřeb a v neposlední řadě iniciace do dospělosti. Ta je z hlediska mužské spirituality velmi důležitá, a proto je základním tématem této části.

V následujících kapitolách se budeme zabývat okolnostmi přechodových rituálů, pojmem liminální a liminoidní, významem iniciace a její pozici v křesťanství.

3.1. Liminalita

Pokud jsme nějakou radikální událostí vytaženi z našeho běžného života, začínáme vnímat skutečnost odlišně, nezávisle na společenských představách a předpisech. Takovou událostí může být například smrt blízkého nebo silný náboženský prožitek. Součástí je utrpení způsobené opouštěním toho, na co jsme zvyklí, a znejistění, co přijde dál. Slovy spirituality se dostáváme do posvátného prostoru. Antropologové tento stav či prostor nazývají liminalita (z latinské *limen* tj. práh).

Setkáváme se s ní v mytologických příbězích mnoha kultur. Hrdina procházející světem je pohlčen neznámým, např. spolknut velrybou (eskymák Havran, biblický Jonáš) či jinou nestvůrou (irský hrdina Fionn, řecký Herakles atd.).⁴¹ Ven se dostává jakoby zázrakem a v jeho životě dojde k patrnému posunu, je znovuzrozený.

³⁹ Srov. GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s.176.

⁴⁰ Srov. TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004, s.95.

⁴¹ Srov. CAMPBELL, Jean. *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Portál, 2000, s. 89-90.

Nejstarší svědectví o takovém přerodu máme v sumerském mýtu o sestupu bohyně Inannny do podsvětí. Bohyně slunce se rozhodne navštívit svou sestru Eriškagal, vládkyni temnot. Musí projít sedmi branami do země, odkud není návratu, a postupně odevzdat všechny znaky moci, krásy i života, aby se setkala se smrtí.⁴²

Liminalita těsně souvisí s přechodovými rituály, zejména je průvodním rysem prostřední fáze přechodu. Člověk přivedený na práh je vyvázan z postavení, které určují společenské zákony nebo zvyklosti, a vysunut mimo společnost zbavením veškeré moci, majetku a styku s okolím. Jedinou autoritou je celé společenství, od kterého vstřebává vědomosti a moudrost skupiny. Je pokořován, aby bylo zničeno jeho předchozí postavení a nebyl pokoušen zneužívat nová privilegia. Někdy přímo mučen, ovšem s cílem duchovní proměny oběti.⁴³

V této souvislosti je liminalita symbolicky přirovnávána ke smrti nebo pobytu v lůně, což je v rituálech podpořeno vhodným prostorem např. chýše, jeskyně či stromu, vždy mimo naše obvyklé teritorium.

3.2. Liminoidní zážitky

Liminální prožitky naše pravé já potřebuje, ale jak již bylo zmíněno, jsou spojeny s utrpením. V západní společnosti, která se utrpení a bolesti bojí, jsou obcházeny náhradními prožitky, které mají liminalitu nahradit. Tyto substituční prožitky se nazývají „liminoidní“.⁴⁴ Příkladem může rostoucí oblíbenost adrenalinových sportů, vznik nových a nových zábavních center, rozmanité sportovní, politické nebo náboženské ceremonie. Tyto zážitky mohou bezprostředně občerstvovat, ale neodhalují nám nic opravdového o nás. Protože nic nenasazujeme, neproměňují nás. Navíc máme díky jejich krátkodobosti tendenci vyhledávat je častěji a ve větší intenzitě. Richard Rohr to vyjádřil radikálně: „Zaměnili jsme svobodu volby za svobodu duše.“⁴⁵

⁴² Srov. tamtéž, s. 103.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 128.

⁴⁴ ROHR, Richard. *Všechno má své místo*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 37.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 108.

3.3. **Communitas**

Liminalita má svou neuchopitelností vliv na okolní společnost. Victor Turner se zabýval tímto fenoménem a našel podobnost mezi liminálním stavem přechodových rituálů, klášterními řády, svatými žebráky či miléniovými hnutími.⁴⁶ Taková společenství nazývá *communitas*, charakterizovaná „bytím ne již bok po boku, ale spolu s dalším z množství lidí“.⁴⁷ Jsou doplňkem strukturálního světa, nachází mimo veškeré společenské hierarchie, případně stojí na jejich nejnižších příčkách. Semknutost a rovnostářské prostředí vytváří přátelství, zájem o celou lidskou bytost druhého. Živoucí vztahy pomáhají bourat postavení a hraní rolí. Vzájemná lidskost není dána záležitostí biologického pudu stáda, ale rozvíjením lidských schopností. Toto prostředí podporuje rozvoj uměleckého citění, mýtů, symboliky či rituálů.⁴⁸ Dalšími příklady *communitas* pro srovnání se strukturální společností jsou starozákonní proroci (oproti kněžím a králům), raní křesťané (oproti farizejskému proudu židovství) nebo žebravé řády středověku (oproti tehdejší církevní hierarchii).

3.4. **Poselství iniciace**

Jak víme ze zkušenosti, z historie i z mytických příběhů, muž se mužem nerodí, ale stává. Tento proces je zřídka samovolný, ve velké většině bývá podpořen různými přechodovými rituály, které se souhrnně nazývají iniciace do dospělosti. Ta převádí chlapce z puberty do světa. Jde o existenciální zkušenosti, při níž se člověk stává, čím by měl být.

Západní společnost je jednou z prvních, která tento rituál přechodu postupem času opustila. Přestože ke křesťanství jako náboženství či alespoň kulturnímu dědictví se hlásí většina Evropanů a Severoameričanů, křesťanství a konfirmace svou formou i chápáním pozbyly iniciační sílu.

Přesto je iniciace jako přechod z puberty do dospělosti potřeba. Muži obtížněji integrují své mužské a ženské archetypy a přijímají zdravou mužnost. Setkáváme se s mladíky, kterým nikdo neřekl, kam nasměrovat svou sílu a uplatňují ji např. v násilnických skupinách typu holých lebek. Naopak jiní se zdravé síly obávají a podléhají své bázlivosti. Dalším rysem

⁴⁶ Srov. TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Op.cit., s. 124.

⁴⁷ Tamtéž, s. 123.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s.125.

chybějící iniciace je absence zodpovědnosti za své činy, kterou tak často vidíme u politiků. Ani související zodpovědné riskování, skromnost, altruismus či rozhodnost nepatří mezi běžné vlastnosti mužské západní populace.

Iniciace předává po dlouhé věky poslání, které se mužům vryje pod kůži. Děje se tak v rozmanitých rituálech, základní poselství ovšem zůstávají stejná. Přehledně je uspořádal Richard Rohr do pěti zpráv:⁴⁹

1. život je těžký
2. nejsi důležitý
3. tvůj život není o tobě
4. nemáš vše pod kontrolou
5. zemřeš

Tyto zprávy si zaslouží bližšího rozebrání v následujících odstavcích.

3.4.1. Tíha života

Lidský život je plný utrpení. Tuto zprávu se nám snaží vštípit každé světové náboženství, zejména v buddhismu je na to kladen velký důraz (viz zejména Buddhovy čtyři ušlechtilé pravdy). V naší společnosti tento fakt úspěšně ignorujeme a podporujeme pouze úspěch a růst. Nic to nezmění na faktu, že se v životě setkáváme s těžkostmi a bolestmi. Problém je, jak se k nim stavíme a jak se k nim staví společnost. Jestliže si jich nevšímáme, vytanou napovrch jinde. Vyžadují vstřebání a transformaci. To zejména mladí muži neradi slyší. Jejich egocentrismus je žene k výkonnosti, překonávání překážek, zjednodušené spravedlnosti. To vše je po určitý čas potřebné a předchází rozpoznání vlastní identity. Po ní většinou následuje krize středního věku, která mnohými dosavadními jistotami otřese. Pokud muž nalezne svůj střed v Bohu a odevzdá mu svou vládu, je na dobré cestě k moudrosti. Tou však utrpení nekončí, bolestné přehodnocování, rozhodování, následování Krista pokračuje, až nezbude nic než lidskost.⁵⁰

Samozřejmě, kdykoliv lze z této cesty jednoduše uhnout, být povrchní, sobecký nebo zahořklý. Iniciace předává toto poselství mladému muži, aby v dalších etapách života nebyl překvapen tíhou života.

⁴⁹ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*. Op.cit., s. 32.

⁵⁰ Srov. ROHR, Richard; MARTHOS, Joseph. *Cesta divokého muže*. Op.cit., s. 20-21.

3.4.2. Ztráta důležitosti

Západní společnost klade velký důraz na vlastní důležitost. V práci, vzdělávání, sportu, kultuře, dokonce i církvi dbáme na to, kdo jsme. Nejzřetelnější je to v našich zaměstnáních. Slova povolání a zaměstnání mnohým mužům splývají a jsou neseny tituly označující, kde v dané hierarchii stojíme.

Na hierarchii samotné není nic špatného: motivuje, zakotvuje a usnadňuje nám orientaci. Muži mají ovšem zakódovanou potřebu porovnávat se navzájem. Pokud naše postavení v různých hierarchiích slouží k vymezování se vůči ostatním, vytváříme si za podpory ega falešnou identitu.⁵¹ Její křehkost chráníme a majetnický udržujeme do konce života, pak z ní nezbude vůbec nic. Ovšem právě já není to soukromé já, za které se považujeme, ale „naše účast na onom velkém ‘Já jsem’“.⁵²

Docílit ztráty naší falešné identity se mužům daří až v pozdějším věku a může vést ke klidnému stáří moudrého starce. Iniciace tento proces hledání pravého „já“ navozuje a usměrňuje.

3.4.3. Ztráta sebestřednosti

Jak bylo zmíněno, mladí muži se v prvních letech zaměstnání přirozeně snaží být ti nejlepší, získávat respekt ostatních a domů přinášet dobrou výplatu. Tato snaha ovšem nemá být bezmezná, je jistá hranice, která nás má zastavit a připomenout, že svět není o mne a moc či peníze nejsou cíl. Bohužel jedním z důsledků chybějící iniciace je fakt, že kolem sebe nacházíme muže ve středním a pozdním věku, kteří míří stále výš za větším majetkem, vlivem či prestiží a za sebou zapomínají své bližní.

Jsme součástí velkého celku, jak nám ukazují takoví mistři života jako byl Gándhí nebo matka Tereza. Jejich autorita je podepřena činy; jejich slova by z jiných úst nemohla mít takovou váhu. Učí nás pokoře a vnímavosti k celku, nepředávají znalosti, ale umění plného života. Největším mistrem je pro křesťany Kristus. Syn člověka nebyl v první řadě učitelem, ale Pán a Mistr. Celý život sdílel s lidmi na okraji společnosti a věříme, že na kříži se vydal za nás všechny.

⁵¹ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation.*, Op.cit., s.43.

⁵² Srov. tamtéž, s.44.

Iniciace by měla přinést zážitek zranitelnosti a otevřenosti vůči světu. Přiblížit se tomu, co říká Pavel Galatským: „Nežiju už já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20).

3.4.4. Ztráta kontroly

Jak bylo zmíněno v části představující mužskou spiritualitu, pro naši společnost existuje trefné označení *system bílého muže*, protože je ovládána bílými muži, kteří jsou závislí na specifickém způsobu myšlení, chování i cítění.⁵³ Ti považují systém jako přirozeně nadřazený, vědí, co je pro každého nejlepší a co je nejlepší pro svět. Vše se jim zdá logicky, racionálně a objektivně uchopitelné. To celé zastřešuje tragický mýtus, ve kterém si bílí muži vědomě či nevědomě hrají na Boha. Lidé jsou v tomto systému tlačeni k slepé poslušnosti vůči firmě, státu či církvi a tento tlak přenáší na své blízké.

Přirozeně se snažíme mít pod kontrolou náš každodenní život: práci, finance, starost o rodinu. Na této praktické rovině je to nepochybně v pořádku. V celkovém pohledu to ale zřejmě není pravdou. K poznání, že náš život je řízen Bohem, ovšem zřídka dospíváme sami od sebe. Pomocí na cestě mohou být duchovní učitelé, kteří nás uvolňují ze sveřepého prosazování vlastních projektů vyučováním k poslušnosti. Tento koncept, kdy starší předávají své životní zkušenosti a vedou mladší, je poměrně pozapomenut, možná nedostatkem moudrých žen a starců. Takové vedení je nejen pro iniciování mladých lidí klíčové, protože dochází k předávání, které má kontinuitu od minulosti do budoucnosti a zakotvuje nás v proudu života.

3.4.5. Smrt

Již ve třetí kapitole Bible máme příslib, že všichni zemřeme (srov. Gn 3,19). Málokdo z nás si blízkost smrti v každodenním životě uvědomuje. Jen pokud se smrt přiblíží ve formě bolesti, stáří, neštěstí, pak máme strach - obáváme se jí jako neznámé věci, která nás ohrožuje.

Iniciace na smrt připravuje – tím, že by měla být rituální smrtí toho nedospělého v nás.⁵⁴ Nemůžeme tvrdit, že se tak v plné síle stane. Ale dává možnost znovuzrození do nového života, jak čteme v mýtických příbězích

⁵³ ROHR, Richard; MARTHOS, Joseph. *Cesta divokého muže*. Brno: Cesta, 2002, s. 33.

⁵⁴ Jak bylo řečeno, liminální prostor je přirovnáván v mnoha kulturách stavu smrti.

i v Novém zákoně. K dispozici máme „čin spravedlnosti jediného člověka“ (Řím 5,18), který přináší ospravedlnění a život.

Jako byl člověk na počátku poslán z ráje, poslední kniha Bible mluví o návratu do zahrady, ze které jsme byli na počátku posláni, či vyhnáni (srov. Zj 2,7 a Zj 21,1-2). „Jak je psáno: 'První člověk Adam se stal duší živou' - poslední Adam je však Duchem oživujícím“ (1Kor 15,45). Víme tedy, že fyzicky zemřeme, ale nemusíme se obávat, naopak, „neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne, zachrání jej“ (L 9,25).

3.5. Iniciace ve Starém zákoně

Jasným iniciačním rituálem v židovském národě byla obřízka. Ta se prováděla především u malých chlapců, výjimečně později (srov. např. Joz 5,2). První popisovaná obřízka byla provedena na Abrahamovi po té, co s ním Hospodin uzavřel smlouvu (srov. Ex 17).⁵⁵

Kromě toho můžeme vysledovat iniciační rysy i v starozákonních příbězích, které se obřízky netýkají. Nejzřetelnější je příběh o Jonášovi - muži, který se vzpíral Božímu poslání a snažil se uprchnout. Při útěku na moři byl pohlcen rybou, která ho po třech dnech vyvrhla na pobřeží (srov. Jon 1-2).

Paralela pobytu v břiše ryby s liminálním prostorem je zřejmá. Jonáš se nechal vrhnout do téměř jisté smrti ve vlnách a nečekal, že bude pohlcen nestvůrou. V naději se modlí a chválí Boha. Když je vyvržen z břicha obludy živý na suchou zem, stává se dospělým mužem a prorokem, který jde do Ninive a prorokuje tamním obyvatelům, že město bude po čtyřiceti dnech zničeno.

Jiným iniciačním příběhem vypráví o Josefovi, který byl svými bratry hozen do studny. Sedmnáctiletý Josef, nejmladší ze svých bratrů, byl otcovým nejoblíbenějším. Naopak bratři ho neměli v lásce a jejich zášť se ještě umocňovala Josefovými vychloubačnými sny. Chtěli ho zabít, avšak nakonec ho „jen“ vhodili do prázdné nádrže. Z ní byl vytáhnut a prodán do otroctví. Tato první zkušenost opuštěnosti nastartovala jeho pravé dospívání. Nikdo z jeho bratrů neočekával, že by z Josefa mohlo něco být, než rozmazlený benjamín. Naproti všem předpokladům se tento chlapec, který prošel tak

⁵⁵ Abrahamovi tehdy bylo 99 let, z našeho pohledu byla obřízka provedena „za pět minut dvanáct“. Abraham se však dožil 175 let (srov.Gen 25,8).

tvrdou iniciací, později stal pravou rukou faraóna a zachráncem země (srov. Gen 37-47).

Dalším starozákonním příběhem o iniciaci je Mojžíšovo setkání s hořícím keřem. Mojžíš byl před touto událostí na Sinaji (Chorébu) obyčejným pastevcem. Když uviděl hořící keř, padl na něj velký strach. Setkal se s posvátným, hovořil k němu Bůh. Po této události odešel jako muž, který vyvedl svůj lid pryč z područí Egypta (srov. Ex 3).

Ke konci úvah o starozákonních iniciacích můžeme s jistou dávkou obecnosti v celém příběhu vyjítí a putování Izraele z Egypta nalézt iniciační rysy. Zejména období mezi průchodem Rákosovým mořem a přechodem Jordánu připomíná liminální prostor. Lid putoval symbolických 40 let bez domova pouští, střídavě střídal a bylo o něj zázračně postaráno. Během tohoto putování došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí, darování desek Zákona. Přestože se Izraelci Hospodinu vzpírali, došli do zaslíbené země, kde byla nová generace obřezána (srov. Joz 5,2-9) a lid získal novou identitu, „dospěl“. Exodus není první ani poslední událostí utrpení Izraele, ale je svým charakterem zásadní.

3.6. Křesťanská iniciace

Mužská iniciace není v žádném případě náhradou křtu. Křest je ústředním křesťanským iniciačním rituálem a svou přirozeností je pro křesťana nepostradatelný. Je tedy vhodné se s křestními rituály seznámit. Východiska křtu nalézáme popsána v Novém zákoně, který sice nevytváří samotnou teologii křtu, ale umísťuje jej v rámci teologie vykoupení.⁵⁶ Klíčovou novozákonní postavou pro křest je prorok Jan s přízviskem Křtitel. Ten prováděl v řece Jordánu rituál, který vycházel z židovského obřadu ponoření do *mikveh*. Význam podle Jana nespočíval v očistě od styku s věcmi, které jsou rituálně nečisté, ani ve smytí hříchů samotným ponořením. Jan Křtitel vyžadoval nejen pokání, které by bylo křtem vodou završeno, ale i radikální změnu obvyklého života, což mnozí nebyli připraveni udělat (srov. L 3, 7-8).⁵⁷

⁵⁶ Srov. FIORENZA, Francis; GALVIN, John P. *Systematická teologie 3*. Brno: CDK, Vyšehrad, 2000, s. 37.

⁵⁷ Jan varoval před samolibým přihlašovaním k praotcům, konkrétně k Abrahamovi (srov. Mt 3,9). Zrovna ten byl ospravedlněn kvůli své víře a ne dodržováním zákona (srov. Gn 15,1-6).

Jan nabízel křest všem bez rozdílu sociálního postavení, nevolal po vytvoření nové sekty, ani nežádal, aby se lidé vzdávali svých povolání (srov. L 3,12-14). Tím se lišil od sekt, jako byli např. esejci.

Janovo křtění v Jordánu je těsně spjato s křtem Ježíše, jak nás zpravují všichni tři synoptici. Ježíš je od Jana pokřtěn, přičemž na něj sestoupil Duch v podobě holubice. V tu chvíli se ozval i hlas ujišťující Ježíše, že je milovaným a vyvoleným Synem.⁵⁸

Tato událost obsahuje několik důležitých rovin: epifanii⁵⁹, počátek Ježíšova působení, mesiášské poslání (srov. Sk 10,38) ad. Z hlediska mužské spirituality je nejpodstatnější poselství o milovaném Synu (srov. Iz 42,1; Ž 2,7).⁶⁰

V příběhu o rozmluvě s farizejem Nikodémem Ježíš mluví o druhém narození „z vody a Ducha“ (Jan 3,5). Tyto elementy nás odkazují na křest a zejména na obrácení, které je jeho nutnou součástí. Pro Krista je to předpoklad pro vejítí do Božího království.

Další důležitou zmínku o křtu v NZ je událost letnic v Jeruzalémě. Při ní byli sami učedníci naplněni Duchem a hovořili k ostatním jejich rodnými jazyky. Prorocká řeč učedníků „zasáhla jejich srdce“ (Sk 2, 37) a ten den se nechalo pokřtít na 3000 lidí (srov. Sk 2,41). Při této události Petr jasně definuje obsah a význam křtu: „Obráťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého“ (Sk 2, 38).

Pavel sestavuje mozaiku křtu v Listu Římanům (zejména 5. a 6. kapitola) popsáním vztahů mezi vykoupením, ospravedlněním a iniciací. Křesťanskou iniciací podle Pavla zahrnuje ukřižování našeho starého já (srov. Ř 6,6), pokřtění v Kristovu smrt (srov. Ř 6, 3-4) a nový život (srov. Ř 6,8 a 10-11). Stáváme se tím účastnými na samotném velikonočním tajemství. Pokřtění v Krista nás s ním spojuje, ztotožňuje, nejen osobně, ale i sociálně a eklesiálně.⁶¹

⁵⁸ Pouze v Matoušově evangeliu je variantně „Toto je můj milovaný Syn“ (Mt 3,17), tedy oznámení všem.

⁵⁹ Popsané zjevení všech tří božských osob mělo základní význam pro vytváření dogmatu o Trojici.

⁶⁰ Tomuto tématu se podrobně věnujeme v kapitole o otcovství.

⁶¹ Srov. FIORENZA, Francis; GALVIN, John P. *Systematická teologie* 3. Op.cit., s. 39.

4. Mužské archetypy

Muži si mnohdy neumí poradit se svým jednáním, vlastnostmi, sny, které jsou označovány jako typicky mužské. Mužská spiritualita se pokouší je odkrývat a pracovat s nimi na náboženské rovině. Jejím velkým pomocníkem je moderní psychologie, která na základě analýzy zažitých vzorců jednání, snových příběhů, vizí, mytologie atd. popsala vrozené modely chování, které nazvala archetypy. Tento koncept rozvinul zejména švýcarský psycholog Carl Gustav Jung, jenž rozpracoval širokou škálu archetypů včetně jejich vyvrálých a upadlých forem. Nahlížel na ně jako na analogie tělesných orgánů, o které je nutné pečovat. Příkladem Jungových archetypů jsou např. self (pravé já), stín, anima, animus ad. Došel k závěru, že převážná část archetypů vykazuje buď mužskou nebo ženskou charakteristiku. Přestože tedy do některých způsobů myšlení a chování častěji spadají ženy, do jiných muži, jungiánská analytická psychologie prokázala, že u každé ženy lze nalézt její mužskou složku a u muže jeho ženskou složku.

Dalším podstatným poznatkem analytické psychologie je rozdělení lidské psychiky na několik vrstev od vědomého do nevědomého. Nejnižší vrstvou je tzv. kolektivní nevědomí, které obsahuje pudové vzorce a energie společné celému lidstvu. Toto nevědomí je těsně spojeno s archetypy, které jsou předávány z generace na generaci a jsou nejzákladnějšími východisky lidského chování.⁶²

Přestože archetypy jsou to, co nás na nevědomé úrovni spojuje, jejich objevování a naplňování není automatické. Jejich potřeby se nám ozývají ve snech a rezonují v mýtech. Nevyslyšení až odmítání těchto nároků může vést k různým způsobem nerozvinuté či deformované osobnosti.

Psychologové Robert Moore a Douglas Gillette charakterizovali mužskou psychiku ve čtyřech archetypálních potenciálech, které nazvali archetypem válečníka, mudrce, milovníka a krále.⁶³ Každý z těchto archetypů má kromě vyspělé integrované formy i své stinné a nedospělé varianty. Rozdělení

⁶² O archetypech, osobním a kolektivním nevědomí viz JUNG, Carl Gustav. *Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí*. 1.vyd. Přel. E. Bosáková aj. Brno: Nakladatelství T. Janečka, 1998, 437 s.

⁶³ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Praha: NLN, 2001, s. 43.

na pouhé čtyři archetypy, byť s variantami, je nutně zjednodušující, přesto jejich identifikace v rámci mužské spirituality umožňuje snadnější uchopení problematiky současných mužů.

4.1. Božské dítě

Ještě před seznámením se zmíněnými čtyřmi archetypy se zdá být užitečné obeznámit se i s tím, co dospělým archetypům předchází. Jungiánská literatura hovoří o Božském dítěti jako prvním vzorci a energetické struktury malého člověka.⁶⁴ Typickým příkladem charakterizující Božské dítě je příběh o zrození Ježíše. Narodí se z Panny, jeho zrození doprovází zázračné události a přichází se mu poklonit pastýři i mudrci (srov. Mt 2,10n; Lk 2,15-20). Je symbolem nevinnosti a čistoty.

Podobné příběhy můžeme nalézt i v jiných náboženstvích, např. o malém Buddhovi, Kršnovi ad. Podstatným poznatkem je, že nejde jen o společný druh legend, ale podle psychologického výzkumu i o společný archetyp. Objevuje se ve snech každého z nás, naplňuje nás radostí, dává nám sílu a nadšení do života.⁶⁵

Božské dítě má i své negativní obrazy ve formě tyranizujícího nebo rozmazleného děcka. Přestože vymanění se z těchto podob by se mělo udát během dospívání, může se stát, že někteří muži si negativní stín dítěte přenášejí do dospělosti. Psychologie i spiritualita může pomoci nedospělým mužům dospět. Pro muže je důležité přiznat si, že všichni máme podíl na Boží slávě a připustit existenci Božského dítěte v nás.

4.2. Válečník

Archetyp válečníka je v současné společnosti a zejména u žen nejméně oblíbeným aspektem mužské duše. To je způsobeno vnímáním válečníka jako agresivního násilníka, které je podpořeno historickými i současnými válečnými konflikty. Takové stinné stránky jako je bezdůvodné násilí, brutalita, obsese smrtí, nelze než odmítnout.

Válečnická mentalita je však v mužské psychice zakotvena. Mytologie je plná hrdinů válečníků.⁶⁶ Historie je zhusta tvořena válkami, každá civilizace má

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 21.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 29.

⁶⁶ Srov. CAMPBELL, Jean. *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Portál, 2000, s. 274-300.

své slavné bitvy. Pomineme-li války současnosti i moderní muži naplňují nějakým způsobem své válečnické touhy např. hraním bojových her v lese či na počítači, sportovním sázením nebo obchodováním na burzách. Energie bojovníka je zřejmě přítomna univerzálně u všech mužů. Nalézáme ji jak v ušlechtilé formě, tak ve stínových podobách sadisty či masochisty.⁶⁷

Dvě ideologie – nacismus a komunismus – radikálně připomněly západní společnosti zvrácenost sadistického válečníka. Bohužel i do dnešních dob tato podoba přetrvává a projevuje se např. v degenerovaném prostředí námezdných armád.

V krajním protikladu k němu se prosadila změkčilost a radikální odmítání jakéhokoliv násilí. Pokud je ale válečnická přirozenost mužů potlačována, je nasnadě, že se nějakým způsobem projeví, např. ve zbabělosti. Stín ve formě zbabělce sebou nechává vláčet, nepodporuje vlastní sebeúctu, nebere svůj život do svých rukou, či není schopen rozhodnutí.

Integrovaný válečník na rozdíl od výše zmíněných dvou stínů zachází se svou silou vědomě a efektivně. Je oddaným služebníkem, který má jasno, co je jeho cílem a jak toho dosáhnout. Neslouží svým zájmům, ale nějakému nadosobnímu cíli. Nevyužívá nutně hrubou sílu, ale je taktik, který umí vyčkat a pak zasáhnout. Dokáže usměrnit svoji agresivitu a rozpoznat, kam jej vede. Nalézá rozdíl mezi dobrým hněvem a egocentrickým vztekem.

Příklady bojovníků, kteří poznali temnou stránku válečnictví, ale dokázali ji integrovat, můžeme nalézt v Bibli např. v Samsonovi, Jónatanovi nebo mladém Davidovi. Dále v křesťanských dějinách, kdy mnoho světců bylo původně vojáky: Martin z Tours, František z Assissi, Ignác z Loyoly ad.⁶⁸ Ve středověku vznikla celá rytířská poezie, např. známá Píseň o Rolandovi z 11.století o boji krále Karla proti Maurům. Dalšími dobrými příklady bojovníků jsou artušovští rytíři či japonští samurajové.⁶⁹

Pro zralého muže je důležité rozvíjet v sobě i tento archetyp, ze kterého může čerpat vitalitu, rozhodnost, odvahu a vytrvalost. Dokáže se vymanit z usilování o své osobní cíle a může být k ruce svému niternému králi.

⁶⁷ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 76.

⁶⁸ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*. Op.cit., s.124.

⁶⁹ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 71.

4.3. Milovník

Mytologie překypuje obrazy milovníků usilujících o přízeň svých vyvolených. I historie zná období vášně, kreativity a radosti z lidského života, jako byla např. antika, renesance či doba středověkých trubadúrů. Do dnešní doby můžeme zaznamenat náboženské rituály, jejichž nedílnou součástí je i sexuální symbolika.⁷⁰

K milovníkům patří vlastnosti jako je čilost, živost, vášeň, radost ze života, tvořivost či smyslnost. Ale hlavním aspektem milovníků je láska. Z antické doby a počátků křesťanství rozeznáváme tři pojmy označující různé druhy lásky – *eros*, *filia* a *agapé*. *Éros* je onou hybnou silou dychtivé vášně, nárůživosti a smyslnosti. Úzce souvisí s tělesnou láskou, přičemž lidské tělo vnímá bez pocitu studu. *Filia* je vzájemnou láskou, sesterskou či bratrskou, jde o rovnocenný vztah milovaného a milujícího. *Agapé* bylo původně zřídka využíváno a v jiném významu, s křesťanstvím se jí začalo rozumět jako dávaní lásky bez nároku na odměnu. Takovou nepodmíněnou lásku můžeme připodobnit např. vztahu matky a dítěte.

I milovník má své negativní formy. Přeháněná smyslnost vede k otázce, proč se omezovat ve vlastních vášních. Proč nevystřídat více žen (či mužů), nedopřát si ještě lepší oblečení, jídlo, bydlení, auto? Milovník ve stínu nezkracené vášně touží po dalších a dalších dobrodružstvích, protože předchozí zážitky ho již nedokážou uspokojit. Bohužel takových milovníků současná západní společnost produkuje více a více. Pod vlivem médií a zdánlivého pocitu všeobecného blahobytu je mnohem snadnější spadnout do kolotoče vášni. Mnoho mužů se snaží ve vášnivosti najít smysl svého života. Vášnivost bez vůle se přeměňuje v závislost – na sexu, jídle, alkoholu, drogách atd.

Bohužel křesťanství se energii milovníka s nemalým úsilím vyhýbá, ideálem zůstává sexuálně abstinující, zdrženlivý člověk. Kněží římsko-katolické církve jsou povinováni žít v celibátu, ženy nemohou být ordinovány a v pastorační praxi si pořád nesou stigma podřízenosti a nedostatečnosti. Stále žijeme dualismus mezi dobrou duší a špatným tělem. Přitom „křesťanské náboženství má být vtělením – zamilovaností mezi duší a tělem“.⁷¹ Je to podezřelý rozpor u náboženství, jehož hlavním motivem má být láska.

⁷⁰ Srov. ELIADE, Mircea. *Obrazy a symboly*. Brno: Computer Press, 2004, s. 69.

⁷¹ ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*. Op.cit., s. 130.

Potlačování archetypu milovníka nutně vypluje na povrch v jiných oblastech. Období baroka bylo zvláště v jižních zemích naplněno mysticismem, přemrštěnou náboženskou úctou, až pseudonáboženským chováním.⁷² Uctívají se ostatky, sošky a jiné předměty, příkladem může být dosud vystavované Pražské jezulátko. Ježíš představoval sladkého, éterického mladíka, který měl s židovským mužem Kristova období pramálo společného. Tento směr, zvláště spojen s mariánským kultem, přetrvává v některých církvích dodnes.

Přesto nacházíme v židovské a křesťanské tradici ucelené postavy milovníků. Judejec Boáz se zastal a ochránil moábskou Rút (srov. Rút 4). David, byť král, dokázal tančit a poskakovat na ulicích (srov. 2Sam 6,14). Šalamounovi je připisována Píseň písní, plná sdílení i erotické lásky. Pavel napsal na lásku velkolepý chvalozpěv (srov. 1K 13). Mezi křesťanskými světcí nacházíme velkého milovníka lidí a přírody, sv. Františka z Assisi. Radostnou povahou se vyjadřoval sv. Filip Neri a další. Zvláštní milovnickou skupinou jsou mystici, např. sv. Jan od Kříže, kteří skrze kontemplaci rozvinuli v lásce své spojení s Bohem.

4.4. Mudrc

Kouzelník, svatý muž, medicinman, šaman, alchymista, prorok – všechny tyto postavy (a mnohem víc) se spojují v archetypu mudrce. Tvoří spojku mezi pozemským a božským světem, disponují zvláštním věděním a často i mocí. Nejsou skladištěm informací, ale dokážou pojímat svět z holistického, celostního pohledu. Chápu vztahy mezi duchovním světem, světem lidí i přírodou.⁷³

K archetypu mudrce patří i talent psychologa, který dokáže svému panovníku odhalit jeho slabiny a náležitě mu ji naznačit. Králové měly pro tyto potřeby šašky, kteří v pravou chvíli „shodili“ situaci a panovníkovi nastavili zrcadlo. V Bibli je pro to dobrým příkladem prorok Nátan, který po incidentu Davida s Bat-šebou vypráví svému králi příběh, ve kterém se David sám nalezne (srov. 2Sam 12,1-12). Podobně působili i další bibliční proroci, kteří se nebáli říkat nepopulární pravdu.

⁷² Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Op.cit., s. 52.

⁷³ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 83.

K dlouhé řadě mudrců můžeme z oblasti křesťanské spirituality řadit např. Mistra Eckharta, sv. Bonaventuru, Tomáše Akvinského. Za stručnou zmínku stojí postava jezuity Pierra Teilharda de Chardina (1881-1955), který mistrně dokázal propojit spiritualitu s vědeckým poznáním. Jeho základní vizí je svět v neustálém procesu stávání se. Svět je obklopen sférou poznání a růstu, kterou nazývá noosféra. Bůh prostupuje skrze tuto sféru, je ve všem, co na nás působí.⁷⁴

Jak Teilhard de Chardin nastínil, naše současnost může být pojímána jako věk mudrce. Pokrok vědy nám dává nebývalé schopnosti na poli medicíny, biologie, techniky. Ve specializovaných oborech, jako je kvantová fyzika, narážíme na hranice, které jsou mimo naše racionální možnosti pochopení. Ovšem jako alchymie zahrnuje jak poznatky z chemie tak duchovní vědění, nesmíme zapomínat na tuto druhou, duchovní složku ve veškerém mudrcově konání. Použití našeho poznání bez spirituální zralosti může snadno vést ke ztrátě kontroly a neodhadnutelným důsledkům.

Do stínu mudrce patří manipulátor, tedy ten, kdo svých znalostí zneužívá ve svůj prospěch. Patří sem profesori, kteří hází klacky pod nohy svým studentům, terapeuti, kteří manipulují se svými pacienty, aby přišli znovu, politici, kteří dávají najevo svou moc nad běžnými lidmi.⁷⁵

Druhým, pasivním stínem je muž, který si hraje na moudrého nevinného. Rád by dosáhl moci mudrce, aniž by za své konání pak bral zodpovědnost. Předstírá naivitu zakrývající své hříchy, brání se střetu s bojovníkem a při jakémkoliv napadnutí předvede ublíženou scénu, která má jeho okolí utvrdit v jeho nevinnosti.⁷⁶

Oba mudrcovi stíny ukazují na neiniciovaneho muže, který má poznání, ale nedokáže jej používat. Důsledky jeho chování pocítuje současná společnost na každém kroku, ve formě zničené přírody, zdraví, společenských vztahů. Technologicky orientovaná společnost potřebuje více než jiná muže i ženy, kteří s výsledky vědy a vůbec poznání umí zacházet.

⁷⁴ Srov. LANE, George. *Christian Spirituality*. Op.cit., s. 72.

⁷⁵ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 92.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 94.

4.5. Král

Král je integrujícím archetypem všech tří předchozích, zdůrazňuje je a potvrzuje. Je vládnoucí korunou, která udržuje vše pohromadě a v rovnováze.

S postavou krále je vždy spjatá určitá božskost. Ke králům bylo posvátně vzhlíženo, reprezentovali kontinuitu a blahobyť. Byli uctívání jako nesmrtelní, při jejich smrti se nořila celá země do smutku. V některých kulturách byli králové nenaplňující královský archetyp rituálně vraždění. Na nového krále se přenesla posvátná energie a došlo k znovuoobnovení běhu světa. Pro krále jsou tedy charakteristická určitá uspořádanost, plodivá síla a požehnání svému lidu.

Uspořádanost se projevuje tím, že dobrý panovník přijímá božský princip světa, žije s ním v souladu a zprostředkovává jej ve formě spravedlivého sociálního řádu.⁷⁷ Zajišťuje stabilitu a kontinuitu. To je to, co mnohdy chybí našim rodinám, kde je otec často nepřítomný nebo nefunkční, co chybí i naší společnosti, která nemá zdánlivě na co navázat.

Dalším královským rysem je plodivá síla. Ta byla v mnoha kulturách spojována především s ženskými archetypy. V patriarchálních společnostech došlo k určitému posunu a tato charakteristika je spojována s archetypem krále.⁷⁸ Je ten, který plodí a tvoří, avšak zřídka bez spojitosti s ženstvím.

Král si vybírá, koho přijme do své přízně, kdo je hoden jeho požehnání. Stvrzuje ty, kteří si zaslouží požehnání. Tím se tento archetyp stává velkou spirituální i duševní podporou, dodává královskou energii ostatním. Především mladí muži potřebují pochvalu a požehnání od starších. Pak dochází k proměně, posílení a navázání kontinuity v mladíkově životě.

Plnost archetypu krále shledáváme především v božstvech, v křesťanství v jediném Bohu. Královské prvky nalézáme v mnoha biblických postavách: Abrahámovi, Mojžíšovi, pozdním Davidovi, Šalamounovi a samozřejmě Ježíšovi. Při zamyšlení nad českými dějinami vytane okamžitě postava císaře Karla IV.

Archetyp krále má jako předchozí archetypy i své stíny. Přestože si poměrně snadno dovedeme představit plnost krále, setkáváme se v realitě spíše se

⁷⁷ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 53.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 55.

královými stíny: tyranem nebo slabochem.⁷⁹ Tyran není tvořivým středem, ale destruktivním excentrikem. Zneužívá své poddané a bezohledně prosazuje své zájmy. Takovou charakteristiku mnohdy shledáváme u různých šéfů, generálů či prezidentů.

Opačným stínem je slaboch, který nedokáže přijmout a uchopit svěřenou moc. Je blízký paranoie, že se jeho křehká pozice zhroutlí, že bude zrazen a opuštěn. Jeho nedostatečné sebevědomí nutí své okolí k nucenému obdivu. Slaboch i tyran se mohou potkat v jedné osobě, jejíž nevyrovnanost působí chvílemi pod vlivem jednoho nebo druhého stínu.

Jak bylo zmíněno, archetyp krále je pro společnost, pro rodinu i pro samotného jednotlivce nepostradatelný z hlediska vztahu k božskému, nalezení stability a kontinuity.

4.6. Archetypy v postavě Ježíše

Evangelia i některé novozákonní apokryfy nám předkládají Ježíše v mnoha rozmanitých situacích, které při poskládání do celku ukazují na velmi integrovanou osobnost. V Ježíši můžeme najít zosobnění všech čtyřech zmíněných archetypů v jejich vyváženosti.⁸⁰

4.6.1. Ježíš bojovník

Ježíš se nezdráhal v momentech, kdy to bylo potřeba, použít silných slov či skutků. Když hovoří o následovnictví, mluví o meči v tomto světě (srov. Mt 10,34), když bylo potřeba nabourat karikaturu svého náboženství, použil síly a vyhnal trhovce z chrámu (srov. J 2,15).⁸¹ Vyhrál svůj mýtický boj se satanem (srov. Mt 4,3-11). Střetával se s démony a vyháněl je (srov. Lk 11,14). V nespočetně slovních přestřelkách s místními židovskými představiteli si dokázal udržet „chladnou hlavu“. V Getsemanech překonal úzkost ze smrti a dobrovolně se vydal do rukou svých nepřátel (srov. Mk 14,32-50). Své odsouzení, potupení a smrt nesl v plné důstojnosti.

Ježíšovo válečnictví neoslavuje násilí, ale ukazuje, že pravý muž, jakým byl, musí správnými prostředky bojovat za podstatné věci. Vyvrací sladkobolné

⁷⁹ Srov. MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník*. Op.cit., s. 59.

⁸⁰ V Ježíšově osobě by samozřejmě bylo možné nalézt mnohem více archetypů, včetně ženských. Pro účely mužské spirituality jsou ovšem zmíněné základní čtyři.

⁸¹ Ovšem nejde o zdůrazňování násilí, ale o snahu navrátit člověka k Bohu.

představy o malém bezbranném děťátku v náručí, nebo o mladíkovi s jemnou tváří a vlnitými vlasy, jak je často zobrazován. Ježíš nebyl bezmocný, je Synem, k dispozici svému Otcí.

4.6.2. Ježíš milovník

Válečnictví neznamená nedostatek empatie. Ježíš miloval své bližní, jak se dozvídáme o Martě, Marii, Lazarovi (srov. J 11,5), jeho učednících (srov. Mt 12,49), jeho matce ad. V těžké chvíli poslední večere nechává svého učedník položit si hlavu na svojí hrud' (srov. Kralická Bible J 13,23). Dokázal projevit soucit, jak vidíme na mnoha uzdraveních, které vykonal. Vyučoval o nastavení tváře, nelpění na věcech, dobročinnosti i milování nepřátel (srov. Mt 5,38-42). Ježíšovým programem byla láska (srov. J 15,12; J 17,26), pro kterou i zemřel (srov. J 15,13).

Ježíš ovšem nebyl upjatý, dokázal se radovat a bavit, jak víme z příběhu v Káně galilejské. Jak je mnohdy zmiňováno, vína, které se objevilo v nádobách, bylo víc než dost. Dokázal v sobě spojit různé druhy lásky: éros, filia a především agapé.

4.6.3. Ježíš mudrc

Mezi nejčastější činnost, kterou Ježíš konal, bylo kázání a uzdravování. Na mnoha místech evangelia se dozvídáme, že lidé považovali Ježíše za proroka: na Herodově dvoře (srov. Mk 6,14nn), v okolí Cesareje Filipovy (srov. Mk 8,27n), v Kafarnaum (srov. Lk 7,16), v Jeruzalémě (srov. Mt 21,10n). Zdá se, že všude svým kázáním a činy naplňuje prorocké očekávání. Má nebyvalé schopnosti vědění, jak se dozvídáme např. v rozhovoru se Samaritánkou (srov. J 4,16-19).

Je mocným lékařem a učitelem, který uzdravuje, vyučuje, dává znamení a v posledku dává i svůj život. Jeho moc je rozpoznána jako přicházející od Boha (srov. J 3,2). Ježíš archetyp mudrce naplňuje, ale samozřejmě i přesahuje: přináší nejen slovo, ale sám je Slovem života (srov. 1J 1,1).

4.6.4. Ježíš král

Ježíš je v Novém zákoně velmi často označován jako Kristus, tedy pomazaný (hebrejsky *Mašiah*, řecky *Christos*). Tento titul byl ve své době považován zejména za královský – Izrael očekával nového politického vůdce, jak čteme např. ve zprávě o Ježíšově vjezdu do Jeruzaléma (srov. Mk, 11, 9nn). Ježíš je

popisován jako veřejná osoba, která má své příznivce, ale i odpůrce, kteří se obávali nového židovského krále. S tím souvisí i další jeho novozákonní označení: Syn Davidův, Syn Boží, Syn člověka ad.⁸²

Ježíš královský titul naplnil novým významem, nepřišel jako vládce tohoto světa, ale aby sloužil a dal život za mnohé (srov. Mk 10, 42-45). Je králem ve světle božího království, které zvěstuje. To v Novém zákonu znamená „příchod radikální a nezměrné Boží lásky k lidem, především k chudým a vyděděným, nemocným a pohrdaným, k ženám a dětem“.⁸³ Království Kristovo je eschatologicky očekáváno (srov. 1K 15,24) i přítomně zažíváno (srov. Kol 1,13).

Dalším královským aspektem bylo Ježíšovo zákonodárství. Ustavuje zákony (srov. Mt 5,21-46) a je i soudcem (srov. Mt 16,27; Lk 19,12-27). Pojetí soudu ovšem mění, nepřichází „aby soudil svět, ale aby svět spasil.“ (J 12,47b). V knize Zjevení Jana je strhující vyprávění o králi z nebes, „jehož jméno je Slovo Boží“ (Zj19,13b). Přijíždí, aby vykonal soud nad svými nepřáteli. Na jeho hlavě není jen jedna koruna, ale hned několik (srov. Zj 19,12). Z úst vychází meč, kterým nemává, ale bojuje slovem - „slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč“ (srov. Žid 4,12a).

Ježíš není obvyklým králem, je celistvým člověkem, který v rovnováze spojuje archetypy krále, bojovníka, mudrce a milovníka. Nejen to, věříme, že je i Bohem, který vše spojuje, a proto ho nazýváme král králů.⁸⁴

⁸² Tyto tituly mají bohatší spektrum významů než popisovaný, např. boží synovství vypovídá o vztahu Ježíše k Otci, o jeho božství ad. Více např. v Zvěřina. *Teologie Agapé I.* Str. 305-317.

⁸³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé: Dogmatika.* Praha: Vyšehrad, 2003. Svazek I., s. 316

⁸⁴ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation.* Op.cit., s. 114.

5. Ženství a mužství v Bibli

V části věnované úvodu do mužské spirituality byl nastíněn rozdíl mezi ženským a mužským na rozličných rovinách, včetně výzev, které to v rámci současné spirituality přináší. Protože základním úhlem křesťanského pohledu je společně s tradicí také Bible, následující kapitoly přináší dvě pojednání o biblickém ženství a mužství. První o Bohu a pohlavních obrazech, kterými se v Bibli zjevuje, či které mu člověk přisuzuje. Druhé se věnuje biblickému člověku jako muži a ženě.

5.1. Ženské a mužské obrazy Boha

Přes Boží neuchopitelnost a nepojmenovatelnost mají lidé z různých důvodů neustálou potřebu Boha nějakým způsobem zachycovat a popisovat. Je to antropomorfní snaha, která je zřejmě nedokonalá, a pokud je založená na zjevení, může přinášet dobré ovoce. Činíme tak, abychom se k Bohu přiblížili, chválili a našli útěchu, ale i abychom jeho jméno zneužili pro upevnování naší moci či prestiže.

Židovská tradice uvažuje o Bohu jako o „nadpohlavním“. Bůh se projevoval k Izraeli v různých podobách a používalo se pro něj různých označení, což bylo pro židy běžné. Bylo ovšem nepřipustné, že by jednak různé podoby a jména označovaly různé bohy⁸⁵, a za druhé, aby různé představy o Bohu mohly být pojímány jako exkluzivní nebo doslovné⁸⁶.

S Hospodinem se v hebrejské Bibli setkáváme především v mužských obrazech. Je pojímán jako panovník (srov. Gn 15,2; Ex 4,10; Jz 7,7 ad.), soudce vší země (Gn 18,25), Věkovitý (srov. Dn 7,9) či Všemocný (srov. Jb 8,3). Jsou to kvality, které mají bezpochyby svůj symbolický význam, ale do velké míry jsou zakořeněné v patriarchálním židovském světě. Pokud bychom zůstali jen u těchto připodobnění, ztrácíme Boha osvobozujícího, milujícího, utěšujícího.

⁸⁵ Srov. SOSKICE, Janet Martin. Trinity and Feminism. In PARSONS, Susan F. *The Cambridge Companion to Feminist Theology*. Cambridge: CUP, 2002, s. 135.

⁸⁶ Srov. RUETHER, Rosemary Radford. *Sexism and God-Talk: Towards a Feminist Theology*. Boston: Beacon Press, 1993, s.141.

V mudroslovné literatuře Bible narážíme na tradici Moudrosti, která figuruje jako ženská personifikace Boha, či jako jeho partnerka.⁸⁷ Mudroslovné myšlení je spjato s celou tradicí Izraele, uchopující člověka v řádu stvoření a nesoustřeďující se tolik na zjevení, ale i na zkušenost a pozorování.⁸⁸ Moudrost je jen jedna, „a protože je jedna, zmůže všechno“ (Mdr 7,27). V zvláštní pasáži knihy Přísloví, tradičně nazývané *Mišlé Šelomo* (srov. Antalík 116), je zrod moudrosti stavěn před počátek, před stvoření světa (srov. Př 8,22-31). Jde o stejnou teologickou myšlenku jako v křesťanské tradici Logos.⁸⁹ Moudrost je součástí plnosti, dokonalosti a dobrotivosti Božího bytí.^{90 91}

Dalším obrazem, který doplňuje antropomorfní mozaiku o Bohu, je velmi obsažný starozákonní symbol Siónu. Primárně jde o označení Jeruzaléma, Davidova města. Ovšem v kontextu, ve kterém se o Siónu mluví, symbolizuje i matku nebo snoubenku.⁹² O tomto obrazu hovoří zejména Izajáš v kapitole 54. Je ochránkyní před vnějším nebezpečím, pečuje o lid a shromažďuje je u svého chrámu. Vztah s Hospodinem je dynamický, v případě odklonu od Boha je nazývána nevěstkou (srov. Iz 1,21nn), Hospodin se ji však zavázal chránit, je jeho manželkou (srov. Iz 54,5n). Je ozdobena svými dětmi (srov. Iz 49,14-18), Hospodin ji zahrnuje drahokamy (srov. Iz 54,11n). Tato symbolika vztahu ukazuje na povahu Boha a jeho lásky, výmluvná jsou slova: „Cožpak může zapomenout žena na své pacholátko, neslitovat se nad synem vlastního života? I kdyby některé zapomněly, já na tebe nezapomenu“ (Iz 49,15).

Pokud se posuneme zpět převážně mužským obrazům, jedním z nejdůležitějších, zvláště z pohledu křesťanství, je obraz otce. Hospodin je

⁸⁷ Srov. BALABÁN, Milan. Pojetí ženy a muže v Bibli. *Křesťanská revue*. 1999, roč. 66, č. 3, s. 66.

⁸⁸ Srov. FIORES, Stefano de; GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Op.cit., s. 1187.

⁸⁹ Srov. RUETHER, Rosemary Radford. *Sexism and God-Talk: Towards a Feminist Theology*. Op.cit., s.142.

⁹⁰ Srov. *Jednota a mnohost: Eckhart, Kusánký, Böhme, Ibn 'Arabí: sborník textů z česko-německého filosofického kolokvia*. 1.vyd. Přel. M.Dostál aj. Praha: Vyšehrad, 2002, s.10

⁹¹ S moudrostí úzce souvisí Duch. Ve Starém zákoně označován hebrejským slovem RÚACH (žen.rod), s mnoha významy jako dech, vítr, duch, Duch Jahveho atd. V Novém zákoně používáno řecké PNEUMA s významem Ducha svatého. Duch se ovšem mužským i ženským obrazům vymyká.

⁹² Srov. FIORES, Stefano de; GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Op.cit., s. 987.

ve vztahu ke svému lidu takto nazýván: „Cožpak není on tvůj otec? Vždyť mu patříš. On tě učinil a zpevnil. Rozpomeň se na dávné dny, snaž se porozumět létům zašlých pokolení...“ (Dt 32,6b-7a). „Vždyť Hospodin domlouvá tomu, koho miluje, jako otec synu, v němž našel zalíbení“ (Př 3,12). Obraz tedy není výslovně patriarchálně autoritářský. Bůh je jako otec laskavý, milující a opatrující. Ve vztahu k Ježíši Kristu je Boží otcovství dále rozvinuto. Zejména v Janově evangeliu se na několika místech dozvídáme o Ježíšově jednotě s Bohem, svým Otcem (srov. J 10,30; J 17,11; J 17,22 ad.). Jan se snaží objasnit těsnou vazbu Ježíše a Otce, kteří jsou v neustálém kontaktu. My na tomto vztahu můžeme jako Boží děti participovat.⁹³

⁹³ Otcovství je věnována celá kapitola 6.

5.2. Biblický muž a žena

Před zamyšlením se nad vztahem žen a mužů v Bibli je nutné zopakovat, že Starý i Nový zákon zachycují starověkou patriarchální společnost. Židovský národ nijak nevybočoval ze zažitých sociálních struktury své doby a svého okolí. Starověké Řecko, Palestina a Řím se shodoval na stereotypu pohlaví – rolí, úloh, nástrojů a míst působení. Autoři jako Xenofón (asi 430-353 př.n.l.), Aristoteles (384-322 př.n.l.) a Filón Alexandrijský (kolem 20 př.n.l – po 40 n.l.), byť časově zahrnují 5 století, vnímali svět jako totálně pohlavně rozdělený, popisující paralelní ženské a mužské světy.⁹⁴ Muži jsou zainteresováni ve věcech vnějších: zemědělství, obchod nebo veřejná služba, úloha žen je popisována jako domácí: pečování o děti, příprava jídla, výroba ošacení. Patriarchálně byl uspořádán i náboženský život.⁹⁵

5.2.1. Starozákonní výpověď

Počátky člověka jsou ve stvoření a o něm máme v Bibli hned dvě zprávy (srov. Gen 1,26-28 a Gen 2,4-25). Jedna hovoří o člověku jako obrazu Božím, o muži a ženě. Jejich jednota je zdůrazněna i hebrejským označením – muž *iš*, žena *iššá*. Jsou Božím stvořením, které má své poslání a důstojnost. Podle druhé zprávy Bůh stvořil muže Adama, „stvořeného z hlíny“, a viděl, že je osamocený, jak pohlavně, tak spirituálně. „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou“, říká Hospodin (Gn 2,18). Jak psáno, vyňal Adamovo žebro a udělal z něj ženu (srov. Gn 2,21). Ta je pro muže pomocníkem, darem, milostí od Boha, je jeho transcendencí, což platí i naopak.⁹⁶ „Eva je někdo, kdo interpretuje Adama. V Evě má Adam pravý

⁹⁴ Srov. NEYREY, Jerome H. *Jesus, Gender, and the Gospel of Matthew*. In MOORE, Stephen D.; ANDERSON, Janice Capel. *New Testament Masculinities*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, s. 44.

⁹⁵ I když byl v některých sousedních kulturách do jisté míry byl kompenzován uctíváním ženských bohyně jako byla např. Ištar (srov. BALABÁN, Milan. *Pojetí ženy a muže v Bibli. Křesťanská revue*. 1999, roč. 66, č. 3, s. 62).

⁹⁶ Srov. BALABÁN, Milan. *Pojetí ženy a muže v Bibli. Křesťanská revue*. 1999, roč. 66, č. 3, s. 63-64.

protějšek: někoho, kdo přitahuje jeho pozornost a dává smysl existence.⁹⁷ Přes prvotní zvěst o jednotě ženy a muže – člověku, jenž je obrazem Božím, nelze zastírat, že hebrejská Bible staví ženu v jistých případech do podřízené role. Hovoří o vládě muže nad ženou⁹⁸ (Gen 3,16), o nerozlučitelnosti manželství stran ženy (srov. Dt 24,1), o preferování narození syna než dcery (srov. Gen 16,2; Lv 12,1-5), o odsuzování žen prostitutek, přičemž mužské využívání této „služby“ bylo tolerováno ad. Zarážející je, že i náboženská zpronevěra je přirovnávána k řemeslu nevěstek.⁹⁹ Judská komunita je přirovnávána k prostitutce (srov. Ez 16,25), podobně i u dalších proroků. Proč toto vědomé či nevědomé opovržení ženami? To vše odráží patriarchálnost Izraele. Ta má však i své meze. Jejich ukázkou jsou významné pozice některých biblických žen. Odvážná Jáel, prorokyně Debóra (srov. Sd 4-5), královna Ester (srov. Es), moudrá žena z Tékoje (srov. 2Sam 14), ty všechny byly politickou a duchovní pomocí Izraele.¹⁰⁰

Za hlubší zmínku stojí starozákonní příběhy o soužití žen a mužů, např. Abrahama a Sary, Izáka a Rebeky, Jákoba a Ráchel. Popisované události jsou nám vzdálené, ale mají svoji symbolickou hloubku. Dynamika vztahů u těchto partnerů ukazuje na plnohodnotnost obou z partnerů. I když jsou mužové tradičně obráceni k vnějšímu světu a zabezpečují materiálně svou rodinu, neznamená to, že by dialog s jejich ženami nebyl rovnocenný (srov. např. Gen 16,5). Ženy udržují vnitřní chod rodiny a jejich úloha je často ztížena neplodností (srov. Gen 11,30; Gen 25,21; Gen 29,31). Obtíže žena a muž nepřekonávají svými kvalitami (krásou, udatností apod.), ale díky Hospodinově milosti.

Zaměříme-li se na souznění muže a ženy, to je v Bibli nejdokonaleji vyjádřeno v Písni písní. Vedle možných výkladů, které text interpretují text jako vztah Boha a Izraele, nebo Krista a církve, se zdá být výklad o erotické lásce dvou lidí jako možný a nosný. „Je to vztah, co utváří mužství či ženství, je to ochota postavit se za druhého, zastoupit ho, ztratit sebe sama kvůli

⁹⁷ SOELLE, Dorothee. *Theology for sceptics*. Minneapolis: Fortress Press, 1995, s.75.

⁹⁸ Je nutné si uvědomit, že jde o padlé lidství, ne o ideální stav.

⁹⁹ Srov. BALABÁN, Milan. Pojetí ženy a muže v Bibli. *Křesťanská revue*. 1999, roč. 66, č. 3, s. 66.

¹⁰⁰ Srov. BLOESCH, Donald G. *Is the Bible Sexist?* 1. vyd. Westchester: Crossway Books, 1982, s. 27.

druhému, a tak se nalézt“.¹⁰¹ Jde o dílo mýtické, o vzájemném hledání, naplňování a sdílení lidské dvojice.

5.2.2. Novozákonní výpověď

V Novém zákoně se vztahem ženy a muže zabýval především Pavel. V rámci jeho listů, které jsou považovány za autentické, je toto téma rozebíráno především v Prvním listu do Korintu. Podstatnou Pavlovou otázkou je, zda se ženy a muži měli v tehdejší situaci brát a vytvářet rodiny. Pavel sice zmiňuje, že je lepší žít osamocen pro službu v Kristu, avšak s určitým steskem přiznává, že každý by měl mít svého partnera, se kterým by se sdílel, duševně i tělesně (srov. 1K 7,1-5). Dále v rámci nového křesťanského života upravuje náhled na rozloučení partnerů, obřízku, otroctví ad. (srov. 1K 7, 13-15.17-24). Ve 11. kapitole se Pavel zabývá účastí žen na bohoslužbách. Mimo jiné předkládá přirovnání o Kristovi jako hlavě každého muže a muži jako hlavě své ženy (srov. 1K 11,3). Tím staví ženy do určitého stavu podřazenosti. Názory na tuto pasáž, jejímž jádrem je zřejmě otázka zakrývání hlav žen, se různí. Nejkonzervativnější názory podporující autokratickou dominanci se nicméně dostávají do rozporu s deklarovaným obrazem Božím jako muže a ženy (srov. Gn 1,27).

Další rozporuplnou Pavlovou pasáží je konec 14. kapitoly stejného listu, ve které požaduje, aby ženy ve shromáždění mlčely (srov. 1K 14, 34). Předtím ovšem mluví o duchovní darech, včetně prorockého mluvení, o který máme všichni usilovat (srov. 1K 14,1). Navíc se zdá podezřelé, že Pavel, který měl tolik spolupracovníků¹⁰², by je nutil při shromážděních mlčet.

V neposlední řadě se snažil Pavel adresovat i způsob utváření vztahů v domě, v pro křesťany převratném období prvních století. V listě Kolosanům podřizuje ženy mužům, na druhou stranu mužskou stranu varuje před špatným zacházením (srov. Kol 3,18-23). V listě Efezským opakuje připodobnění vztahu muže a ženy ke Kristu a církvi, avšak obšírně zdůrazňuje povinnost lásky muže ke své ženě (srov. Ef 5,21-33).

Za završení Pavlových úvah o člověku můžeme považovat úryvek z listu Galatským: „Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem

¹⁰¹ BALABÁN, Milan. Pojetí ženy a muže v Bibli. *Křesťanská revue*. 1999, roč. 66, č. 3, s. 64.

¹⁰² Příkladem mohou být Foibé, Marie, Tryfaina, Tryfósa, Persida ad. (srov. Ř 16)

a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši. Jste-li Kristovi, jste potomstvo Abrahamovo a dědicové toho, co Bůh zaslíbil“ (Ga 3, 27-29). Jinak řečeno, rozdíl v různých skupinách se křtem smývají a otevírá se možnost obnovy plného lidství.

Na vztah žen a mužů narazíme, byť méně explicitně, i při zkoumání evangelií. Z jejich vyprávění vyplývá, že Ježíš svým působením dramaticky měnil ustálené hierarchie patriarchálně orientované společnosti. Ignoroval rozdělení lidí či věcí na čisté a nečisté, které vzniklo v rámci chrámového kultu a později se rozvíjelo v rabínské tradici. Stýkal se s lidmi na okraji, nemocnými, hříšníky, muži i ženami, a zahrnoval je mezi své následovníky (srov. Lk 8,1-3). Důraz je kladen na 12 učedníků, je však patrné, že ženy v jeho blízkosti nechyběly a v některých okamžicích patřily mezi jeho nejbližší (srov. Mt 28, 9nn). Jako byla významná postava Petra, stejně tak musíme vážně brát i postavu Marie Magdalény, která zřejmě byla první, která se s vzkříšeným Kristem setkala (srov. J 20,14nn). Velmi důležitou roli hrála i jeho matka Maria, která stála na počátku Ježíšova početí, zrození i smrti (srov. J 19,25). I přes jeho nezdůrazňování úzké rodiny (srov. Mk 3,33nn) mu byla jeho matka blízká a respektovaná (srov. J 2,3nn; J 19,27 ad.).

Celkově můžeme říci, že Bible z velké části prezentuje patriarchální svět. Nepodporuje ovšem autokratické vztahy, ale staví se proti využívání žen muži. Starý zákon zdůrazňuje rodinu, jejíž početnost je Božím požehnáním. Ježíš uspořádání společnosti mocných převrací a to má i pozitivní vliv ve vztahu mužů a žen. Ženy jsou spolupracovnicemi a přítelkyněmi. Co se týká Pavla, jeho poselství v tomto směru není úplně zřejmé. Jakoby pod tlakem patriarchální společnosti, obav z překotného vývoje a „vydědění“ křesťanské komunity staví muže do vládnoucí pozice. Inspirující je jeho interpretace jednoty, která byla prvotně nastíněna v Genesis a završena v Kristu.

6. Otcovství

Otcovství je velmi důležitá role, kterou plzením dětí a založením rodiny přijímá většina mužů. Podobně jako celé mužství prochází otcovství proměnami, které jsou reakcí na společenské změny. Otcové jsou nuceni hledat nově svou roli, pátrat po spojitostech s plodnou tradicí a bojovat proti destrukci otcovství.

6.1. Současná krize

Množství studií se shoduje, že dnešní otcovství se nachází v nesnázích.¹⁰³ Na základě předcházejících prací identifikoval Jozef Augustyn několik možných příčin této krize, se kterými se seznámíme: civilizační změny, kult úspěchu a mezigenerační nedůvěru.¹⁰⁴

Před nepříliš dávnou minulostí pracovali otcové v místě nebo poblíž svého bydliště a jejich děti, zejména synové, mohli být přítomni. Dospívající synové pracovali s nimi, postupně přebírali řemeslo či hospodářství a pokračovali tak v rodové kontinuitě. Příchod průmyslové revoluce znamenal odchod mužů z jejich domů. Museli dojíždět do továren a kanceláří a se svými dětmi se setkávali až pozdě večer po návratu ze zaměstnání. Děti přestaly vidět svého otce při práci a čerpat z něj jeho otcovskou energii. Otcové ztratili možnost srozumitelně sdělit svým dětem své schopnosti¹⁰⁵.

Tento trend se (nejen) v západní civilizaci rozvinul a dnešní muži tráví převážnou část dne v zaměstnáních pryč od rodiny. Svoji izolovanost řeší vytvářením identit v rámci své firmy nebo úřadu. Mnoho mužů na otázku, čím jsou, sdělí své postavení v rámci struktur podniku. Navzájem soutěží s vidinou úspěchu, který je všeobecně očekáván. Díky mužské rivalitě je tento úspěch získáván na úkor druhých, kteří odcházejí jako poražení. Poraženeckou náladu přináší muž domů, nenávidíc svou práci a nemaje, co předat.¹⁰⁶

¹⁰³ Srov. AUGUSTYN, Józef. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 16-20.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 30.

¹⁰⁵ BLY, Richard. *Železný Jan*. Praha: Argo, 2005, s.107.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 110.

Díky malému kontaktu mezi otci a syny vzniká mezigenerační nedůvěra.¹⁰⁷ V období hippies vzniklo pořekadlo: „Nevěřte nikomu, kdo má přes třicet let.“ To vyjadřuje zklamání, které mají děti vůči svým otcům, kteří kromě rozmrzelosti a lhostejnosti nic nepřinášejí. Mladí muži si připadají obelháváni, když slyší polopravdy ze světa politiky a byznysu, jemuž vládou jejich otcové.¹⁰⁸

6.2. Hlad po otci

Ze způsobu, jakým se muži sdružují v hospodách, na stadionech, v posilovnách, v armádě ad., je možné usuzovat, že touží po vzájemné pozornosti a uznání. Mužské vzájemné sdílení je velmi odlišné od ženského i od vztahu mužů a žen. Muži si mezi sebou nevytváří tak těsné vazby jako ženy, ale přesto se potřebují setkávat a čerpat mužskou energii. Ovšem, jejich touha není vědomě pojmenovávána, protože muži neradi vyjadřují svoji citlivost nebo potřebnost.¹⁰⁹

Zvláště chlapci potřebují uznání a podporu od starších mužů, svých otců. Od svého početí vnímali mateřskou lásku a obvykle nemají problém říci si matce o to, co potřebují. K otci jsou mnohem zdrženlivější, čekají na jeho uznání, ale sami se i o něj neřeknou. Naopak je těžce zraňuje, když se otec o nich opovržlivě vyjádří, když jim naznačí, že jsou příliš nedospělí. Rádi by se mu vyrovnali, touží po získání jeho znalostí a dovedností, vůbec celé jeho mužské energie. Potřebují ji od svého otce dostávat včetně rostoucího respektu během dospívání. Otcova láska pomáhá vyvést syny do vnějšího světa, aby získali jistotu a sebedůvěru. Pokud nedošlo k „přeladění“ na mužské vlny výchovou a blízkostí otce, pak po celý život pocítují prázdnotu, která se nazývá „hlad po otci“.¹¹⁰

Díky nevyrovnané identitě způsobené touhou po otci má mnoho mužů problémy s autoritou. Nikdy se nesešli s moudrým mužem, který by vyzařoval autoritu duchovním způsobem. Vnímají ji jen jako stanovenou z venku, která jim klade překážky, a nebo se stávají těmi, kteří autoritu

¹⁰⁷ Srov. AUGUSTYN, Józef. *Být otcem*. Op.cit., s. 32.

¹⁰⁸ Srov. BLY, Richard. *Železný Jan*. Op.cit., s. 108.

¹⁰⁹ Srov. ROHR, Richard. *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*. Op.cit., s. 88.

¹¹⁰ Srov. BLY, Richard. *Železný Jan*. Op.cit., s. 107.

uměle stanovují a uplatňují. Dál tak pomáhají udržovat zaběhaný systém, jenž je činí nesvobodnými.¹¹¹

Richard Rohr považuje hlad po otci za příčinu „většiny zločinů, militarismu, soutěživé chamtivosti a nestabilních rodin“.¹¹² Řešení vidí ve vyrovnání se synovskými bolestmi a nalezení vztahu s našimi otci, duchovní práci na našem vnitřním malém chlapci a usilování o přeměnu patriarchálních struktur, které mají vliv na destrukci našich duchovních životů.

„Já a Otec jsme jedno“ (J10,30), podobné Ježíšovo vyjádření ohledně jeho jednoty s Otcem nalezneme v Janově evangeliu hned několikrát¹¹³. Nejde jen o dogmatickou poučku o jednotě trojjediného Boha.¹¹⁴ Posuzujeme-li vztah Ježíše a Boha z lidského pohledu jako vztah syna a otce, je zřejmé, že Ježíš se se svým otcem ztotožňuje, důvěřuje mu a bere si od něj energii pro své konání. Po takovém vztahu s otcem mnoho mužů hladoví. I přes omezení, který obraz Boha jako otce přináší, může být pro většinu mužů (a žen) bohatstvím, které dává možnosti hledat cestu k vlastním otcům.

6.3. Duchovní otcovství

Touha po otci má své tělesné, duševní i duchovní stránky. Křesťanská spiritualita ve své tradici rozvinula (v současnosti poněkud pozapomenutý) koncept duchovního otcovství. Jde o vedení mladého muže, vytváření vztahu učitele a žáka, při němž se „uskutečňuje jistý Boží záměr“.¹¹⁵ Duchovní otec by měl působit jako nositel ducha (řec. *pneumatoforos*), který zprostředkovává otcovství Boží.

Duchovní otcovství mělo svůj mimořádný rozvoj v počátku mnišství.¹¹⁶ V historickém úvodu této práce byli zmíněni velcí duchovní učitelé jako Antonín, Pachomius, Origenes, Augustin, Benedikt ad. Byli to charismatické

¹¹¹ Srov. ROHR, Richard; MARTHOS, Joseph. *Cesta divokého muže*. Op.cit., s. 72.

¹¹² Tamtéž, s. 74.

¹¹³ Srov. J 17,11; J 17,22n ad.

¹¹⁴ Toto dogma bylo formováno mnohem později.

¹¹⁵ Srov. SMAHEL, Rudolf. Duchovní otcovství a osobní vztah k Bohu: pedagogické a psychologické předpoklady k získání osobního vztahu k Bohu. *Teologické texty*. 1999, roč. 10, č.2, s. 47.

¹¹⁶ Srov. RUPNIK, Marko Ivan. *Uvedení do duchovního života*. 1.vyd. Velehrad, Refugium, 2003, s.19.

osobnosti a dokázali duchovně vést své příznivce, směřujíc zejména k řeholnímu způsobu života, askezi a mystice. Role duchovního otce byla později rozvíjena zejména v kláštorech v postavě opata. Bernard z Clairvaux, František z Assisi, Bonaventura z Bagnoreggia, Ignác z Loyoly a další zakladatelé a představení řádů obohatili duchovní život o další rozměry.

Duchovní otcovství ovšem není výsadou řeholníků nebo kněží¹¹⁷, do tohoto stavu není člověk uveden svým rozhodnutím, ale svým okolím. Duchovní otec je charismatická osoba plná Ducha, neorientovaná na sebe. Dokáže rozlišovat myšlenky a pocity, které jdou od Boha¹¹⁸, vytváří vzájemný vztah důvěry a uspokojuje mladíkovu touhu po duchovní zralosti, která je v něm ukrytá.¹¹⁹ Podstatná je vzájemnost vztahu, protože bez syna by nebylo otce, bez žáka učitele. Obě strany potřebují boží milosrdenství. Carl Gustav Jung upozornil na přítomnost vnitřního učitele (*magister interior*) i vnitřního žáka (*discipulus interior*) v každém z nás.¹²⁰ Je výzvou pro muže, zda se dokáží stát moudrými otci a věrnými žáky, kteří společně hledají Boha.

¹¹⁷ Bohužel některé církevní instituce vědomě či nevědomě podporují pouze duchovní otce „profesionály“.

¹¹⁸ Srov. RUPNIK, Marko Ivan. *Uvedení do duchovního života*. Op.cit., s. 22.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 47.

¹²⁰ Srov. SMAHEL, Rudolf. Duchovní otcovství a osobní vztah k Bohu: pedagogické a psychologické předpoklady k získání osobního vztahu k Bohu. *Teologické texty*. 1999, roč. 10, č.2, s. 48.

7. Současné mužské duchovní hnutí

Mužská spiritualita získala na pozornosti a rozvinula se na základě hnutí, které vzniklo z potřeby řešit současnou mužskou krizi. Pokusíme se stručně představit hlavní proud tohoto hnutí ve světě i u nás a již zmíněnou jednu z nejvýznamnějších postav současné mužské spirituality, Richarda Rohra.

7.1. Richard Rohr

Americký františkán Richard Rohr se narodil r. 1943 v Kansasu. V osmnácti letech vstoupil do františkánského řádu, následně vystudoval teologii a stal se knězem. V sedmdesátých letech založil rodinnou komunitu Nový Jeruzalém v Cincinnati. Toto křesťanské společenství se svými těsnějšími vazbami lišilo od běžné farnosti a svým laickým charakterem od řeholních společenství. Důraz této komunity byl kladen na vzájemné porozumění a prohlubování mezilidských vztahů. Později Rohr odešel, aby založil organizaci jiného charakteru - Centrum pro akci a kontemplaci, o kterém bude řeč níže.

Je autorem množství knih se spirituálním námětem. Jeho hlavním posláním je kazatelská služba, v níž klade důraz na osvobození skrze Písmo, integraci akce a kontemplace, spravedlnost ve světě a v neposlední řadě mužskou spiritualitu.

Rohr je členem do římsko-katolické církve, nebojí se však používat prostředky, které jsou pro jeho církev netypické. Podle jeho slov jsou jeho hlavními duchovními učiteli Thomas Merton a Juliana z Norwiche. Rohr nyní žije ve městě Albuquerque v Novém Mexiku, USA, a svůj čas dělí mezi místní aktivity a vedení duchovních cvičení po celém světě.

7.2. Mužská spiritualita ve světě

Největší rozvoj mužské spirituality můžeme pozorovat ve Spojených státech amerických. Je to dáno především působením Richarda Rohra, ale i dalších autorů jako je básník a psycholog Robert Bly, jezuita Patrick Arnold nebo evangelický pastor Stu Weber. Nermalou odezvu nachází témata mužské spirituality v Německu, odkud pochází několik Rohrových spolupracovníků, např. Andreas Ebert, spoluautor knihy *Enneagram: devět tváří duše*.

Kromě těchto jednotlivců ve světě působí množství organizací zabývajících se mužskou problematikou a majících přesah do spirituality.¹²¹ Významnou organizací spjatou s mužskou spiritualitou je již zmíněné Centrum pro akci a kontemplaci (*Center for Action and Contemplation - CAC*), které sídlí v Novém Mexiku, USA.¹²² Bylo založeno roku 1987 Richardem Rohrem a slouží jako místo formace pro zájemce o sociální a spirituální službu. Vydává čtvrtletník Radikální milost (*Radical Grace*)¹²³, organizuje sociální aktivity jako je služba ve věznicích, pomoc v okrajových čtvrtích velkoměst apod. Zasaduje se i o ekologickou nápravu. Kromě těchto aktivit nabízí program nazvaný Muži jako učedníci a starší (*Men As Learners and Elders - MALEs*).¹²⁴ Byl založen roku 2002 s cílem vytvořit školu pro mužský duchovní rozvoj. Základem je program pro mužské přechodové rituály, který je šířen po Spojených státech i zahraničí. Iniciování muži přebírají roli starších a předávají své zkušenosti dál. Sdružení má své kořeny v křesťanské tradici.

Neméně důležité jsou aktivity americké společnosti Muž v zrcadle (*Man in the Mirror*),¹²⁵ která se zaměřuje na mužskou křesťanskou pastoraci. Nabízí spirituální literaturu, biblické hodiny, kurzy a tréninky pro muže. Snaží se oslovit muže zejména ve farnostech, aby rozvinuli svou účast na životě obce a byli schopni sdílení a předávání zkušeností. Hlavní postavou této společnosti je Patrick Morley.

7.3. Mužská spiritualita u nás

Počátky moderního hnutí mužské spirituality můžeme datovat kolem roku 2001, kdy Českou republiku poprvé navštívil Richard Rohr. Inspirováni Rohrovými myšlenkami vznikly skupiny mužů po celé republice, které se pravidelně setkávají nad společnou modlitbou, čtením, diskusí. Mimo to se konají nepravidelné akce různé náplně, od budování společného místa

¹²¹ Za zmínku stojí hnutí anonymních alkoholiků (*Alcoholics Anonymous*) pro svou opravdovost a nasazení v řešení alkoholismu (nejen) u mužů. V oblasti *gender studies* působí Společnost pro psychologická studia mužů a maskulinity (*Society for the Psychological Study of Men and Masculinity*).

¹²² <http://www.cacradicalgrace.org>

¹²³ <http://www.cacradicalgrace.org/resources/radicalgrace.html>

¹²⁴ <http://www.malespirituality.org>

¹²⁵ <http://www.maninthemirror.org>

setkávání, přes výlety s dětmi apod. Vrcholem aktivit byla první mužská iniciace v Česku, která se konala v září 2004 v Nesměři u Velkého Meziříčí. Iniciaci vedl Richard Rohr. Zúčastnilo se jí na 130 mužů včetně skupinek z Rakouska, Slovenska a Irska. Následovala další iniciace o rok později, již bez Rohrovi účasti. Kromě toho se jednou ročně koná "Celostátní setkání chlapů" v Letohradě. České hnutí není zahrnuto pod žádnou oficiální organizaci, přestože určitou podporu poskytuje organizace YMCA díky dlouholetému působení v oblasti manželských setkání apod. Hlavním zdrojem informací pro hnutí mužské spirituality u nás jsou internetové servery Chlapi.cz a Setkani.org.

8. Závěr

Cílem této práce bylo představit nový fenomén na poli spirituality - spiritualitu zaměřenou na muže. Byly prezentovány východiska, souvislosti i obsah mužské křesťanské spirituality, adresovány role mužů jako partnerů, synů a otců, i postavení muže ve společnosti. Pro rámcový výběr témat byl použit úhel pohledu Richarda Rohra a příbuzných autorů.

Mužská spiritualita ovšem není záležitostí s počátky v nedávné minulosti. Bylo snahou této práce ukázat, že má vazby na křesťanskou spirituální tradici a v neposlední řadě, že otázky mužství a ženství jsou biblické a přítomné od stvoření. Podobně i vztah otců a synů, který má svůj předobraz v Otci a Kristu.

Důraz na rituály, především na mužskou iniciaci, jsou zakořeněny ve všech kulturách. Mužská iniciace v žádném případě nenahrazuje křest, ale pomáhá mužům odkrýt, co to znamená být dospělý muž. A představené archetypální charakteristiky mužů ukazují, jak je lze použít soudobě pro uchopení mužské duše.

Tato práce není vyčerpávající a díky své přehledovosti nutně pluje po povrchu látek, které se s mužskou spiritualitou pojí. Budoucí úsilí může směřovat jednak k rozšíření spektra pohledů na mužskou spiritualitu, za druhé k detailnějšímu rozpracování jednotlivých témat, např. vztahu žen a mužů, nebo liturgickým otázkám přechodových rituálů. Autor sám doufá, že jeho účast na zkoumání a zejména aplikování duchovních poznatků touto prací neskončí.

Mužská krize je výzvou, se kterou se hnutí mužské spirituality snaží vyrovnávat. Rozvinutí spirituality mužů doufejme napomáhá k pravé *metanoia* a plody tohoto snažení jsou přínosem pro rodiny, společnost i Kristovu Církev. Cílem není vyzdvihnout člověka, ale oslavit Krista.

Literatura

- Bible : Písmo svaté Starého a Nového zkona: český ekumenický překlad.* 6. vyd. Praha : Biblická společnost, 1992. 863 s, 287 s.
- AUGUSTYN, Józef. *Být otcem.* 1.vyd. Přel. Z. Turková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, 235 s.
- AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici.* 1.vyd. Přel. M. Mikulcová. Praha (Karlova univerzita) : Karolinum, 2000, 261 s.
- BALABÁN, Milan. *Pojetí ženy a muže v Bibli. Křesťanská revue.* 1999, roč. 66, č. 3, s. 62-68.
- BELL, Catherine. *Ritual.* New York : Oxford University Press, 1997, 351 s.
- BLOESCH, Donald G. *Is the Bible Sexist?* 1. vyd. Westchester : Crossway Books, 1982, 139 s.
- BLY, Richard. *Železný Jan.* 2.vyd. Přel. M. Siedloczek. Praha : Argo, 2005, 278 s.
- BLY, Richard; WOODMANNOVÁ, Marion. *Král panna.* 1.vyd. Praha : Argo, 2002.
- CAMPBELL, Jean. *Tisíc tváří hrdiny.* 1.vyd. Praha : Portál, 2000. 348 s.
- DUCK, Ruth C. *Gender and the name of God.* New York : The Pilgrim Press, 1991.
- ELIADE, Mircea. *Obrazy a symboly.* Brno : Computer Press, 2004. 179 s.
- FIORENZA, Francis; GALVIN, John P. *Systematická teologie 3.* Brno : CDK, Vyšehrad, 2000.
- FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality.* 6.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- GRUN, Anselm. *Spiritualita zdola.* 1.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- JUNG, Carl Gustav. *Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí.* 1.vyd. Přel. E. Bosáková aj. Brno : Nakladatelství T. Janečka, 1998, 437 s.
- LANE, George A. *Christian Sprituality.* Chicago : Loyola Press, 2004. 84 s.
- LAWRENCE, Hugh. *Dějiny středověkého mnišství.* 1.vyd. Přel. P. Pšejja a J. Vomlela. Brno : CDK, 2001.
- MOORE, Robert; GILLETTE, Douglas. *Král, válečník, kouzelník, milovník.* Praha : NLN, 2001.
- MOORE, Stephen D.; ANDERSON, Janice C. *New Testament Masculinities.* Atlanta : Society of Biblical Literature, 2003. 365 s.

- ROHR, Richard. *Adam's Return : The Five Promises of Male Initiation*. New York : The Crossroad publishing, 2004.
- ROHR, Richard; MARTHOS, Joseph. *Cesta divokého muže*. 1.vyd. Brno : Cesta, 2002.
- ROHR, Richard; FEISTER John B. *Dnešním neklidným světem se sv. Františkem*. Brno : Cesta, 2004, 191 s.
- ROHR, Richard. *Hledání svatého grálu*. Brno : Cesta, 2005, 151 s.
- ROHR, Richard. *Simplicity : The Freedom of Letting Go*. New York : The Crossroad publishing, 2004, 186 s.
- ROHR, Richard. *Všechno má své místo*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2003.
- RUETHER, Rosemary Radford. *Sexism and God-Talk : Towards a Feminist Theology*. Boston : Beacon Press, 1993.
- RUPNIK, Marko Ivan. *Uvedení do duchovního života*. 1.vyd. Přel. Pavel Ambros. Velehrad : Refugium, 2003, 68 s.
- SMAHEL, Rudolf. Duchovní otcovství a osobní vztah k Bohu : pedagogické a psychologické předpoklady k získání osobního vztahu k Bohu. *Teologické texty*. 1999, roč. 10, č. 2, s. 46-49.
- SOELLE, Dorothee. *Theology for sceptics*. Minneapolis : Fortress Press, 1995. 126 s.
- SUSO, Frank . *Dějiny křesťanského mnišství*. 1.vyd. Přel. Z.Ločovský. Praha : Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003.
- TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Brno : Computer Press, 2004. 194 s.
- ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé : Dogmatika, svazek I*. Praha : Vyšehrad, 2003. 416 s.